

10. semester sociologi F2021

Aalborg Universitet

Vejleder: Inger Glavind Bo

Antal anslag: 167.596

I FRONTLINJEN
Pædagogers
oplevelser og
håndteringer af
arbejdet under
COVID-19
epidemien

Valentin Hammershøj – Studie nr. 20166409

Abstract

This masters project in sociology deals with pedagogues' experiences in their everyday work life during the COVID-19 epidemic, and how they have dealt with the challenges and unpredictability, which the health guidelines during COVID-19 imposed on the daily routines within the day care institutions. The institution types, which the project investigates, are kindergartens and nurseries. In this project, I primarily work from a phenomenological understanding of how the social world can be seen and understood. This means that even though I present and use theoretical perspectives regarding everyday life, I won't approach the pedagogues with an exclusively deductive way of looking at the phenomena, which presented themselves when I interviewed the pedagogues. Apart from the phenomenological approach, I will throughout the whole project lean towards an adaptive theoretical way of working. This means that I both will be having a deductive approach, in the form of having my everyday life theoretical perspectives as guidelines for the projects interview guide, but at the same time, I will be working with an inductive approach and therefore not be predetermined and locked on which themes and parts of the everyday life, the pedagogues will present to me during the interviews. Theoretically, this project uses three main theorists which all, in different ways, presents ways of understanding and analysing everyday life. The three theorists being Alfred Schutz, Birthe Bech-Jørgensen and Turf Böcker Jakobsen. Schutz' concepts of 'common sense', 'lifeworld' and 'the natural attitude', Bech-Jørgensens concepts of social 'responsivity', 'symbolic orders' and 'taken-for-grantedness', and Jakobsens concepts of 'myths of rationality' and 'institutional logics', will all figure as theoretical fundamentals for my way of understanding and analysing the everyday work life of the pedagogues during the COVID-19 epidemic.

Methodologically, I use focus group interviews to gain my empirical foundation. This methodological approach gives me the opportunity of witnessing the pedagogues discussing their everyday work life experiences, not just in an informant-to-researcher context, but also with each other. This allows me to capture empirical statements, which can shed light on the projects main research question, which reads as follows: "How does pedagogues experience and handle the changes, uncertainty and strangeness, which the COVID-19 epidemic has

entailed in their everyday work?”. By choosing focus group interviews over different kinds of research interviews, I get to witness the pedagogues tell me about and discuss some of the phenomena, which my everyday life theoretical foundations can be used to analyse, with each other. Since I have little if any at all experience in the field which I am studying in this project, being able to hear how the pedagogues discuss, interact and describes how the COVID-19 epidemic has affected their everyday work life and the possibilities and limits within this, since the epidemic hit Denmark back in spring 2020, gives me an understanding of and insight in some unique experiences, which I by using any other methodological approach, would not have gotten in the same way.

This masters project concludes that the pedagogues have experienced the changes in their everyday work life differently in some situations, and with similarities in others. E.g., has the change in how breaks are held during the everyday work life, been experienced differently between the pedagogues. For some of them, the changes were experienced as limiting for their opportunities of performing the good pedagogical practice, where for others, the same changes were experienced as new opportunities for improving the very same practice. Furthermore, the project concludes that the pedagogues experienced the division of the children into smaller groups differently, depending on whether they work in a kindergarten or nursery. Finally, the project concludes that the pedagogues have experienced the balance between good pedagogical practice and the health guidelines during the COVID-19 epidemic, as challenging. In some situations, the health guidelines seem meaningless to the pedagogues, where in other situations, they can make sense of them.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
1.2 COVID-19 og dens påvirkning på samfundet – hvorfor dette er sociologisk interessant?	2
2. Problemfelt	3
2.1 Den nye hverdag i dagtilbud	3
2.2 Det pædagogiske arbejde i dagtilbud under COVID-19-epidemien	5
2.3 God pædagogisk praksis - og hvordan COVID-19 sætter pædagoger i paradoksale situationer	5
2.3.1 Trivsel som ideal for god pædagogisk praksis	6
2.3.2 Forandringsarbejde i det pædagogiske fag	7
2.3.3 Overensstemmelse mellem pædagoger og forældre	9
2.4 Børns trivsel under COVID-19	11
3. Afgrænsning og problemformulering	12
4. Fænomenologisk videnskabsteoretisk tilgang	14
4.1 Adaptiv teori	16
5. Teoretisk ramme	18
5.1 Alfred Schutz – Common sense, livsverdensbegrebet og den naturlige indstilling som hverdagslivsteoretiske begreber	18
5.2 Birthe Bech-Jørgensen – Hverdagslivsteori	22
5.3 Turf Böcker Jakobsen – Rationalitetsmyter og Institutionelle logikker	27
5.4 De hverdagslivsteoretiske perspektiver i samspil med adaptiv teori	30
6. Metode og metodiske overvejelser	31
6.1 Fokusgruppeinterview	31
6.1.1 Hvorfor fokusgruppeinterviews i dette speciale?	32
6.2 Udarbejdelse af interviewguide	36
6.3 Rekruttering af informanter	36
6.4 Interviewsituationen	38
6.5 Kodning	38
6.6 Præsentation af informanter	39
6.7 Analysestrategi på data indsamlet gennem fokusgruppeinterviews	40
7. Analyse	41
Forandringer i pausestrukturer og pædagogernes oplevelser af disse	41
Restriktionernes forandring af den pædagogiske praksis – mindre grupper for vuggestuer og børnehaver	52
Sundhedsmæssige retningslinjer vs. God pædagogik – Hvornår vinder hvad?	55
8. Diskussion	63
Jeg vil i det følgende afsnit diskutere styrker og svagheder ved specialet.	63
9. Konklusion	65
Litteraturliste	68

1. Indledning

1.2 COVID-19 og dens påvirkning på samfundet – hvorfor dette er sociologisk interessant?

Hele verden har siden COVID-19 udbruddet været nødsaget til at tænke og gøre både faglige, sociale, sikkerhedsmæssige og andre hverdagsrelateret praksisser på nye måder. For mange har dette betydet ændringer i deres liv på flere måder, hvor de nye måder at være i verden på kolliderer med tidligere normer, som før eksisterede på tværs af det globale samfund. De normer og rammer, som dannede fundament for tryghed og genkendelighed i menneskets hverdag, blev med COVID-19 ændret, så der ikke længere var mulighed for samme grad af blandt andet fysisk kontakt og sociale aktiviteter. Menneskets generelle mulighed for at være social blev yderst begrænset, og på den måde er COVID-19 ikke blot en virus, som spredte en fysisk sygdom blandt samfundets medlemmer, men en virus, som også fik, og stadig får psykiske, sociale og erkendelsesmæssige konsekvenser for samfundet og menneskene heri. En opmærksomhed og et fokus på netop de forandringer, som ikke direkte var konsekvenser af selve COVID-19 epidemiens fysiske påvirkning på mennesket, eksisterede allerede i begyndelsen af udbruddet. Store dele af menneskers hverdagsvirkelighed har grundet COVID-19 forandret sig, og det som først syntes unormalt og nyt, vil med tiden blive normalt og vant (Information 2020; TV2 2020).

Til trods for at hele samfundet blev ramt af COVID-19, har der siden udbruddet eksisteret forskelle i, hvordan menneskers hverdag påvirkes. Disse forskelle eksisterer ud fra flere forhold, hvor faktorer såsom alder, beskæftigelse og sundhedsmæssige tilstand blot kan siges at være nogle af dem, som er afgørende for, hvordan den enkelte persons virkelighed ser ud under COVID-19. Særligt de mennesker som arbejder i, eller på anden måde er en del af de institutioner og virksomheder, som går under kategorien COVID-19 frontlinjemedarbejdere (Find kilde). I dette speciale forstås disse frontlinjemedarbejdere, som alle dem, der arbejder på arbejdspladser som grundet COVID-19 er specielt udsatte og sårbare, og hvor de ansattes udførelse af faglige opgaver på arbejdspladsen, må efterleve sundhedsmæssige retningslinjer for at sikre, at samfundet holdes

så hurtigt som muligt under epidemien. Eksempler på frontlinjemedarbejdere kunne være sygdoms- og sundhedspersonale, ansatte i dagligvarebutikker, lærer og pædagoger. Alle frontlinjemedarbejdere har et særligt ansvar i deres arbejde under COVID-19, eftersom de hver dag er nødt til at have en form for fysisk kontakt til andre mennesker, som unægtelig må betyde at de potentielt oftere konfronteres med COVID-19, og de restriktioner som følger heraf, i forbindelse med at udføre deres arbejde. I dette speciale vil fokus ligge på pædagoger i børnehaver, vuggestuer og integrerede institutioner. Dette ansvar kan for pædagogerne anskues som værende noget nyt i den arbejdsmæssige hverdag, forstået på den måde, at pædagogerne før COVID-19 netop anvendte fysisk kontakt, som en del af det at lære børn om at begå sig i verden (Boye Koch 2012).

2. Problemfelt

2.1 Den nye hverdag i dagtilbud

Den nye hverdag i danske dagtilbud betyder blandt andet mere udeliv for børnene. Eftersom der kan være stor forskel på, hvordan de enkelte institutioners fysiske rammer ser ud, eksisterer der også en naturlig forskel på, hvilke muligheder den enkelte institution og dets personale har, for at imødekomme restriktionerne omhandlende udelivet (Sundhedsstyrelsen 2020). Nogle dagtilbud ligger tæt på, eller i naturen, og har derfor store udearealer, hvilket vil gøre det nemmere for disse institutioner at organisere udelivet, end for de institutioner som ligger i byer, hvor udearealet er begrænset, og naturen ikke ligger lige uden for døren (Sundhedsstyrelsen 2020). Udover et krav om mere udeliv, medførte restriktionerne også krav til mindre og faste grupper for børnene, når de skulle lege sammen. Et krav som både skabte forandring i pædagogernes og børnenes hverdag. Rådet fra Sundhedsstyrelsen lød i foråret (17/4 2020) på, at denne opdeling blev foretaget efter enten interesser, alder eller venskaber, så grupperne på den måde kun give mening for børnene at være i, hvis de mindre og faste grupper skulle opretholdes i en længere periode (Sundhedsstyrelsen 2020). For pædagogerne betød de mindre og faste grupper, at der skulle være én fast pædagog/voksen pr. gruppe, hvilket fra et pædagogisk fagligt perspektiv gav mulighed for at følge børnene på tættere hold end før (Sundhedsstyrelsen 2020). Netop ovenstående pointe viser, hvordan forandringer i kontekster, hvor de sociale aktører i disse kontekster begår sig heri dagligt, kan fungere som muligheder for at udvide faglige, praktiske og normative horisonter indenfor hvad der i dette tilfælde kan kategoriseres som god pædagogisk praksis. I dette speciale vælger jeg

udelukkende at fokusere på, hvordan pædagogerne oplever disse forandringer, fremfor hvordan børnene oplever dem. Dog er jeg bevidst om at pædagogernes oplevelser i konteksten også kan være/er påvirket af børnenes oplevelser. Udover ovenstående nye rutiner omhandlende mere udeliv og mindre og faste grupper, medførte COVID-19-epidemien at flere rengøringsrutiner blev hverdag i de danske dagtilbud. Herunder kan hyppig håndvask, vask af legetøj og afspritning blandt andet nævnes som en ny del af hverdagen i børnehaverne, hvilket også kan ansues som værende en forandrende faktor for både pædagoger og børns hverdag. Sundhedsstyrelsen kom med udgangspunkt i ovenstående beskrevet forandringer med et forslag til, hvordan en dag udenfor i dagtilbud kunne se ud:

En dag udenfor:

- Velkomst udenfor ved fast person, der siger godmorgen og følger børn til deres grupper.
- Samling i grupperne: Hvad skal vi lave i dag? Input fra børn og voksne. Samle op på, hvad vi lavede i går, og aftaler om, hvad vi skal lave i dag.
- Lege og aktiviteter – både dem, de små legegrupper selv organiserer, og dem, som det pædagogiske personale sætter i gang, for eksempel med egne kasser eller temakasser: tegne en dagbog, lave små film med videre.
- Håndvask, eventuelt i udendørs vaske.
- Frokost i grupper eller sammen med de andre grupper – med afstand.
- Sove ude og inde – med afstand.
- Håndvask, eventuelt i udendørs vaske.
- Frugt i grupper.
- Håndvask, eventuelt i udendørs vaske.
- Afhentning udenfor.

At en organisation som sundhedsstyrelsen, som normalt har begrænset, hvis overhovedet nogen direkte påvirkning på pædagogisk praksis, pludseligt kommer med forslag til, hvordan en dag i dagtilbud skal se ud, forestiller jeg mig påvirker måden, hvorpå pædagogerne oplever at deres arbejde giver mening og forandres. Formålet med dette speciale er netop at undersøge og indfange, hvordan pædagoger oplever og håndterer forandringer i arbejdet, forårsaget af COVID-19.

2.2 Det pædagogiske arbejde i dagtilbud under COVID-19-epidemien

De danske dagtilbud har siden COVID-19-epidemiens udbrud i landet, ligesom resten af verden, måtte tilpasse sig de restriktioner, retningslinjer og nye dagsordener, som regeringen har indført som konsekvens af COVID-19. Dette har medført, at både pædagoger, børn og forældre står overfor nye udfordringer, som ingen af parterne før har prøvet at skulle løse sammen. Udover at disse udfordringer er nye for alle parter involveret, skal de også løses i omgivelser, som ser noget anderledes ud, end de plejer. Til trods for epidemien, og de udfordringer som følger med den, er der stadigvæk stor interesse, fra både politisk, institutionel og privat side, for at de pædagogiske kvaliteter, som sikrer børnenes trivsel, læring og udvikling, bliver fastholdt (Sundhedsstyrelsen 2020). På den måde eksisterer der, på tværs af flere forskellige lag i samfundet, både en fælles opmærksomhed på, hvordan COVID-19 unægtelig medfører forandring i hverdagen i de danske dagtilbud, og en fælles ambition om at fastholde den pædagogiske kvalitet, som før COVID-19 sikrede at børnene udviklede sig og blev stimuleret både socialt, fagligt og dannelsesmæssigt (Sundhedsstyrelsen 2020).

2.3 God pædagogisk praksis - og hvordan COVID-19 sætter pædagoger i paradoksale situationer

I dette afsnit vil jeg kort præsentere og redegøre for, hvad der i den pædagogisk faglige verden opfattes som god pædagogisk praksis, og hvordan muligheden for at udføre denne praksis bliver udfordret grundet COVID-19 omstændighederne.

Selvom indeværende speciales fokus er at forstå pædagogers oplevelser, usikkerhed og håndtering af COVID-19 i deres arbejde, må jeg først danne et overblik over, hvad der opfattes som god pædagogisk praksis i den kontekst jeg undersøger, for at kunne forstå de sociale aktører jeg undersøger i specialet. I tidligere undersøgelser af, hvordan god pædagogisk praksis konstrueres af pædagogerne, har fokus ligget på fænomener såsom trivsel (Boye Koch 2020), forandringsarbejde og forandringsambitioner (Thingstrup 2018), og overensstemmelse mellem pædagoger og forældre (Ejrnæs & Monrad 2013). Der eksisterer mange flere fænomener og fokuspunkter i forbindelse med at gøre god pædagogik, dog har jeg i dette speciale valgt kort at redegøre for de ovenstående, da

de normative forestillinger om, hvordan disse fænomener udspiller sig i pædagogisk praksis alle må have været, og stadig være udfordret, af de restriktioner COVID-19 har medført.

2.3.1 Trivsel som ideal for god pædagogisk praksis

Ifølge dagtilbudsloven er børns trivsel er en af de opgaver som pædagoger har til opgave at varetage. Trivsel er dog et diffust og kontekstafhængigt begreb, da forståelsen af trivsel, og hvad trivsel indebærer i pædagogisk praksis, kan variere (Boye Koch 2012:1).

Anette Boye Koch, Docent ved Pædagoguddannelsen Aarhus på Via University College, undersøgte i 2012 pædagogers blik for trivsel i børnehaver, i sin artikel: *"Idealet om det glade og afstemte barn"*. I artiklen defineres pædagogernes måde at genkende trivsel på således:

"Well-Being is a state that pedagogues recognize by using special 'seeing-techniques', related to their ideas of how children are supposed to behave in a certain context. (...) The ideal of a happy child is an attuned child, who is able to adapt to adult expectations, while the physical surroundings are co-determining what the pedagogues 'see'" (Boye Koch 2012:1)

Til trods for, at der i ovenstående citat gives et relativt præcist bud på, hvordan trivsel kan genkendes, understreges konteksten, og dennes betydning for pædagogernes muligheder for at genkende trivsel, samtidigt. Citatet underbygger yderligere et argument for, hvorfor trivsel og pædagogernes oplevelser af dette er sociologisk interessante, da dagtilbuddet som organisation, arbejdsplads og frontlinjearbejdsplads under COVID-19, gennemgår forandringer grundet restriktionerne, som udfordrer den gode pædagogiske praksis på punkter, som allerede før COVID-19-epidemiens udbrud var komplekse. Denne kompleksitet udspringer af flere forskellige faktorer, hvor både pædagogernes personlige holdninger og værdier, faglig anerkendelse indenfor pædagogikken, og samfundsmæssige forventninger til dagtilbud som institutioner, spiller en rolle i forhold til hvordan den pædagogiske praksis opfattes, opleves og gøres i institutioner som børnehaver. Yderligere understreger ovenstående citat, hvordan pædagogernes muligheder for at se trivsel i praksis er, og at disse muligheder også bliver påvirket af de fysiske omgivelser der 'ses' i. Boye Kochs artikel handler primært om kompleksiteten, udfordringerne og den faglige diversitet der ligger i at genkende trivsel for pædagoger i praksis (Boye Koch 2012). Når denne, allerede før COVID-

19 og implementering af restriktioner som følge heraf, komplekse pædagogisk faglige opgave pludselig må udføres i nye omgivelser og under nye forhold, skaber det, hvis man forholder sig til Boye Kochs opfattelse af kontekstens betydning, nye muligheder og begrænsninger i forhold til, hvordan pædagogernes muligheder for at se og genkende trivsel i praksis. En af de former for kontakt som pædagogerne, ifølge Boye Kochs, artikel har til børnene, er det hun kalder for 'det kropslige øje' (Boye Koch 2012:7f). Det kropslige øje er en faglig egenskab, som pædagogerne bruger til at fornemme børns glæde, positive udstråling og kontakt i praksis. Pædagogerne engagerer hele deres krop i en sansning af, hvad der er på spil, når de er i kropslig kontakt med børnenes kropslige tilstedeværelse i fx lege, spisning og andre aktiviteter i børnehaven, og hvordan den glade barnekrop ser ud i disse situationer (Boye Koch 2012:7ff). Den kontekst, hvor pædagogerne skal kunne se og genkende børnenes trivsel er forandret grundet COVID-19, hvilket betyder at pædagogernes muligheder også er forandret. Som tidligere beskrevet (Jf. afsnit 2.2), medførte epidemien nye normer og rutiner, samt forandringer i de allerede eksisterende normer og rutiner i dagtilbuddet. På den måde bliver de rammer, som pædagogerne er vant til at bruge 'det kropslige øje' i forandret, og man må derfor også gå ud fra at forudsætningerne for at genkende trivsel påvirkes, hvis man tager Boye Kochs artikel og pointe omkring at konteksten er afgørende for, hvad pædagogen ser (Boye Koch 2012:7-8). Pædagogens egenskab til at have blik for børns kropslige glædesudtryk, fremstår altså, ifølge Boye Koch, som noget af det der kendetegner god pædagogiske praksis. Denne pointe er interessant for indeværende speciale, da den tydeliggør, hvordan de forandringer COVID-19 epidemien har medført for hverdagen i dagtilbud, også må have skabt forandringer i, hvordan den gode pædagogiske praksis, hvor kropslighed, fysisk kontakt og 'det kropslige øje' er afgørende herfor, udføres i en kontekst, hvor netop disse forudsætninger er udfordret. Den gode pædagogiske praksis og muligheden for at udføre denne i en given situation, bliver udfordret af nogle af de tiltag fra Sundhedsstyrelsen som tidligere er nævnt. Herunder kan eksempelvis pædagogernes faglige dømmekraft og vurderinger af, hvordan en konflikt med et eller flere børn skal løses, forhindres i at blive ført ud i praksis grundet COVID-19-epidemien, og de restriktioner der medfølger.

2.3.2 Forandringsarbejde i det pædagogiske fag

Signe Hvid Thingstrup, lektor på Københavns Professionshøjskole, skrev i 2018 en artikel i tidsskriftet *Forskning og Forandring*, omhandlende pædagogisk faglighed og praksis, og specielt, hvordan

demokratiske perspektiver i pædagogisk forandringsarbejde, er vigtige for både det konkrete pædagogiske arbejde samt resultater af forandringsprocesser i pædagogiske kontekster (Thingstrup 2018:9). Thingstrup argumenterer for nødvendigheden af et særligt faglighedsbegreb som en måde at sammenfatte forandringsprocesser på. Artiklens argumenter om demokratiseringen som et vigtigt punkt i forhold til forandringsambitioner, udspringer fra en kritik af, at dominerende forestillinger om forandringer i pædagogisk praksis, skaber barrierer i mulighederne for at opnå en fællesforståelse af, hvad god pædagogisk praksis er, og hvordan det skal gøres, på tværs af det politiske, institutionelle og personlige niveau (Thingstrup 2018:9). Niveauer skal i denne sammenhæng forstås som de forskellige aktører, som hver især har interesse i den gode pædagogiske praksis, og dermed også hver især har ideer og forestillinger om, samt oplevelser af, hvordan de normative og politiske dimensioner af pædagogik skal udføres i praksis. Diskussionen af forandringsarbejdet i daginstitutioner, og dets betydning for den pædagogiske praksis, er relevant for indeværende speciale, da denne kan belyse nogle af de udfordringer der allerede eksisterede mellem de forskellige lag, som er involveret i arbejdet omhandlende pædagogisk faglighed, før COVID-19-epidemien. Pædagogernes oplevelser, håndteringer og usikkerheder i deres arbejde i daginstitutionerne under COVID-19-epidemien, forestiller jeg mig i nogen grad kan perspektiveres til nogle af pointerne fra Thingstrups artikel, eftersom det netop kan kategoriseres som forandringsarbejde. Dog er det forandringsarbejde, der på nogle punkter ikke er sammenligneligt med tidligere forandringsorienteret forskning inden for pædagogikken, da COVID-19-situationen kan ansues som værende unik, i og med der ikke før har været så ukontrollerbare faktorer som har påvirket den pædagogiske hverdag og faglighed.

En af hovedpointerne i Thingstrups artikel, er pointen om hvordan der fra politisk side i nutidens samfund, i højere grad forventes at forskning kan levere evidens, altså producere sikker viden om, hvilke metoder der er mest effektive i forhold til at skabe forandringer i praksis (Thingstrup 2018:11). Thingstrup forholder sig i artiklen kritisk overfor disse politiske forventninger til praksis, da de, ifølge Thingstrup, reducere komplekse og kontekstafhængige problematikker og udfordringer i pædagogisk praksis, til tekniske diskussioner. En reducere som, ifølge Thingstrup, betyder, at der er risiko for at den faglige viden og erfaring som pædagogerne besidder uafhængigt af evidensbaseret viden, bliver marginaliseret (Thingstrup 2018:11). Den gode daglige pædagogiske praksis, sættes på den måde i en paradoksal situation, eftersom der kan opstå situationer, hvor de

evidensbaserede metoder, og hvordan disse teoretisk set skal implementeres i praksis, modstrider den erfaring, de oplevelser og den viden pædagogerne har opnået gennem deres arbejdsmæssige erfaringer (Thingstrup 2018:11). Som beskrevet i tidligere afsnit, udgav Sundhedsstyrelsen (2020) et faghæfte med det formål, at pædagogerne og dagtilbudsinstitutionerne skulle have nogle overordnede råd og vejledninger til, hvordan de kunne navigere og fastholde den gode pædagogiske kvalitet under de nye sundhedsfaglige retningslinjer. Et netop sådant sammenstød mellem nogle relativt fastlagte sundhedsfaglige retningslinjer, og den mere kontekstafhængige pædagogiske kvalitet i dagligdagen i forskellige institutioner, er det som, ifølge Thingstrup, begrænser pædagogernes muligheder for at forholde sig til de komplekse hverdagslige fænomener på bedste vis. Hvis måden, hvorpå det gode pædagogiske arbejde er prædetermineret gennem formuleringer og beslutninger foretaget uden for den pædagogiske praksis, fjernes eller reduceres det pædagogiske handlerum for den enkelte pædagog i en enkeltstående situation (Thingstrup 2018:11-12). Thingstrups artikel og pointerne herfra, underbygger på den måde vigtigheden af at få svar på indeværende speciales problemstilling.

2.3.3 Overensstemmelse mellem pædagoger og forældre

I 2013 undersøgte lektor Morten Ejrnæs og lektor Merete Monrad, forholdet mellem pædagogers og forældres holdninger til pædagogiske spørgsmål i daginstitutioner (Ejrnæs & Monrad 2013). Formålet med at inddrage denne artikel i dette speciale, er at få indblik i og præsentere et af de områder, hvor der allerede før COVID-19 epidemien ramte Danmark kunne opstå konflikter i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag, samt påpege hvordan disse konflikter unægtelig må have været anderledes at løse, under de forhold som den pædagogisk faglige hverdag var underlagt, under COVID-19 epidemien. Ejrnæs og Monrad (2013:63) undersøger forholdet gennem to kvantitative vignetundersøgelser, gennemført med et repræsentativt udsnit af pædagoger og småbørnsforældre, og sammenligner de to gruppers holdninger. Undersøgelserne viste overordnet, at de to gruppers holdninger var meget ens. Ejrnæs & Monrads hovedkonklusion er derfor, at der ikke er belæg for, at der skulle være værdikonflikter mellem pædagoger og forældre. Potentielle konflikter mellem pædagoger og forældre, skal eller må derfor udspringe af andre årsager end værdimæssige, som fx praktiske, hvilke også kaldes for interesse-mæssige konflikter. Ejrnæs og Monrad (2013:63) fokuserer primært på værdikonflikter, og søger at besvare følgende to

forskningsspørgsmål i undersøgelsen: *Hvilke holdningsmæssige ligheder og forskelligheder i relation til pædagogisk arbejde i daginstitutioner findes mellem forældre til småbørn og pædagoger? Og i hvilket omfang kan mønstrene i de professionelle holdninger i relation til brugernes holdninger teoretisk forklares ud fra strukturelle forhold omkring profession, organisation og doxa?*

Professionelle skal i undersøgelsen forstås som daginstitutionspædagoger, og brugere skal forstås som forældre til børn på 0-10 år. De to grupper præsenteres for samme vignetter eller cases, og bliver hertil spurgt om, hvordan den pædagogisk faglige person i situationen bør handle (Ejrnæs & Monrad 2013:68). På den måde kan holdningerne sammenlignes, og der kan måles på, hvorvidt pædagogerne og forældrene deler holdninger til løsninger på pædagogisk faglige opgaver eller ej. Det eneste mærkværdigt kritiske punkt ved undersøgelsen i forhold til metoden, som Ejrnæs & Monrad også selv påpeger, er at de situationer som pædagogerne og forældrene skal forholde sig til, er opstillet og hypotetiske. Derfor kan det ikke udelukkes at enten pædagogerne, forældrene eller begge respondenttyper svarer anderledes, end hvordan de ville i en reel situation. Metoden afdækker derfor ikke nødvendigvis, hvordan respondenterne faktisk ville handle i de givne situationer, men nærmere distanceret holdninger til de præsenterede situationer (Ejrnæs & Monrad 2013:68). Ejrnæs & Monrad (2013:79) konkluderer, at de professionelle pædagogers holdningsmønstre med hensyn til langt de fleste af de undersøgte spørgsmål ligner småbørnsforældrenes holdningsmønstre. Denne konklusion er på flere måder interessant, eftersom den fx strider imod den Bourdieuinspirerede teoridannelse, som anvendes i undersøgelsen, hvor der lægges stor vægt på strukturelle forholds betydning for de professionelle pædagogers kapitalsammensætning og habitus, og på disse forholds betydning for rekruttering og positionering inden for det pædagogiske felt (Ejrnæs & Monrad 2013:79).

I dette speciale skal inddragelsen og præsentationen af Ejrnæs & Monrads pointer fra undersøgelsen bruges som fundament i min forståelse af det pædagogiske faglige felt og kerneopgaverne heri, og hvordan dette så ud før COVID-19 epidemien ramte Danmark. Senere vil jeg kaste blikket på blandt andet at undersøge, hvad der sker med samarbejdet mellem småbørnsforældre og pædagoger, når omstændighederne for dette ændres af faktorer, som ingen af parterne kan gøre noget ved. Til trods for at Ejrnæs & Monrad påviser, at forældre og pædagoger i høj grad deler værdimæssige holdninger når det kommer til pædagogik, og hvordan pædagogisk faglige opgaver bør udføres, påpeger de samtidigt at der kunne være forskel i holdningerne, når det

kom til mere praktiske og interessenmæssige situationer. Situationer som der under COVID-19 epidemien kan antages at have forekommet hyppigere, grundet de sundhedsmæssige retningslinjer, som begrænsede kontakten og dialogen mellem forældre og pædagoger (Sundhedsstyrelsen 2020). Derfor eksisterer der i dette speciale, faktorer som ikke før har eksisteret i den kontekst, som Ejrnæs & Monrads undersøgelse beskæftiger sig med.

2.4 Børns trivsel under COVID-19

I slutningen af 2020 undersøgte Børne- og Ungdoms Pædagogernes Landsforbund (BUPL) medlemmers oplevelser af vilkårene på de pædagogiske arbejdspladser under 2. bølge af corona. Til trods for at disse arbejdspladser også indebærer institutionstyper, som jeg ikke har fokus på i specialet, vurderer jeg at undersøgelsen kan give mig et realistisk billede på, hvordan pædagogerne, har oplevet de sundhedsmæssige retningslinjer i deres arbejdsmæssige hverdag. Undersøgelsen blev udført i perioden 14.-23. november 2020, hvilket vil sige at den blev udført efter 2. bølge af COVID-19. I alt deltog 20.031 ud af 52.016 mulige medlemmer af BUPL i undersøgelsen. Svarprocenten er på 38%, og undersøgelsen er repræsentativ på alder, køn og geografi (BUPL 2021). Undersøgelsen er udført på nationalt plan, hvor både pædagoger og pædagogisk faglige ledere indgår. Eftersom undersøgelsen er udført af BUPL, og dermed med et pædagogisk fagligt udgangspunkt, har formålet med undersøgelsen været at sige noget om, hvordan de sundhedsmæssige retningslinjer og restriktioner har påvirket børns trivsel, og nærmere pædagogernes og ledernes oplevelse af børnenes trivsel under COVID-19. Selvom det ikke er børnenes trivsel, som er det direkte fokuspunkt i dette speciale, viser undersøgelsen på flere måder, hvordan dette speciales problemstilling, og svar herpå, kan bidrage med relevant og nødvendig viden på både det pædagogiske og sociologiske fagområde.

Undersøgelsens overordnede konklusion lyder på, at pædagogers og pædagogiske lederes muligheder for både at efterleve de sundhedsmæssige retningslinjer og løfte det pædagogiske arbejde, er begrænset grundet mangel på ressourcer (BUPL 2021). Overlappet mellem de sundhedsfaglige retningslinjer og det at opretholde og efterleve den gode pædagogiske praksis, resulterer ifølge BUPL's undersøgelse i flere negative konsekvenser, både for børnene i institutionerne, men også for pædagogernes arbejdsmæssige hverdag (BUPL 2021).

Ovenstående resultater viser alle noget om, at pædagoger og pædagogiske ledere har oplevet og stadig oplever udfordringer i forhold til at få det pædagogisk faglige arbejde til at fungere optimalt, under de forandrede forhold som COVID-19 epidemien, har medført i deres arbejdsmæssige hverdag. I artiklen fra BUPL, bruges disse resultater til at underbygge argumenter for en hjælpepakke, der skal garantere, at daginstitutioner og fritidsinstitutioner får den hjælp, der er behov for (BUPL 2021). Ovenstående resultater er dem, som BUPL har valgt at inddrage i artiklen. Udover de resultater som er præsenteret og i fokus i artiklen, viser bilagene hvor de andre svarprocenter fra undersøgelsen fremtræder, at det ikke er til alle de stillede spørgsmål i undersøgelsen, at der eksisterer bred enighed blandt pædagogerne og de pædagogiske ledere. Tværtimod er der flere af spørgsmålene, hvor en stor del af de 20.031 pædagoger som har svaret på undersøgelsen, oplever få eller ingen ændringer, og dermed også få eller ingen ekstra udfordringer, i deres arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien (BUPL Bilag 1). Som tidligere nævnt oplever 48%, at retningslinjerne har påvirket børnenes trivsel i en negativ retning. Dog nævner BUPL ikke, at 30% af pædagogerne oplever at trivslen er uændret, og at 12% af pædagogerne oplever at trivslen et gået i en positiv retning, siden implementeringen af de sundhedsmæssige retningslinjer. Yderligere er der en diversitet i svarene på spørgsmålet vedrørende personalemangel, hvor 70% i høj eller nogen grad har oplevet personalemangel, men hvor 22% har oplevet det i mindre grad og 7% slet ikke har oplevet personalemangel. Disse resultater og en forklaring på den diversitet som ligger blandt pædagogernes svar, vil være noget af det, som dette speciale beskæftiger sig med. Det er åbenlyst at flertallet af pædagogerne oplever det som en udfordring at skulle efterleve de sundhedsmæssige retningslinjer, samtidigt med at de stadigvæk har til opgave at løfte det pædagogiske arbejde. Men som vist ovenfor, er det ikke alle som oplever det på samme måde, hvilket er interessant for både dette speciales problemstilling, det pædagogisk faglige område og det sociologisk faglige område. BUPL's undersøgelse, resultaterne fra denne og ovenstående diskussion heraf, vil derfor fungere som et af udgangspunkterne for specialets afgrænsning og problemformulering, som vil blive introduceret i følgende afsnit.

3. Afgrænsning og problemformulering

I dette speciale har jeg afgrænset mig på den måde, at jeg udelukkende beskæftiger mig med pædagoger, som er i vuggestuer, børnehaver eller integrerede institutioner. Dette jeg har gjort, da en inddragelse af en bredere vifte af pædagoger, som fx pædagoger i ungdomsklubber eller SFO'er, ville give så stor en varians i oplevelserne af det arbejdsmæssige hverdagsliv under COVID-19, at det ikke ville give meningen at sammenligne udsagnene. I specialet vil der ikke afgrænses i forhold til alder, køn, pædagogisk faglig erfaring eller andre faktorer, som muligvis kan have påvirket den enkelte pædagogs situation og dermed oplevelse af COVID-19 epidemiens konsekvenser i deres arbejdsmæssige hverdag. Gennem litteraturstudiet er det blevet tydeligt, at der før COVID-19 epidemien eksisterede relativt tydelige definitioner af den gode pædagogiske praksis, samt hvilke faktorer, der spiller en rolle for denne. På baggrund af ændringer i den pædagogiske praksis grundet COVID-19 vil specialet undersøge følgende problemformulering:

Hvordan oplever og håndterer pædagoger de forandringer, den usikkerhed og de fremmedheder, som COVID-19 har medført i deres arbejdsmæssige hverdag?

Analyseenheden i denne problemformulering, handler om oplevelserne i den arbejdsmæssige hverdag, for den enkelte pædagog og for pædagogerne som fagpersoner. Jeg vil derfor læne mig op ad en fænomenologisk tilgang, da denne videnskabsteoretiske tilgang giver mig mulighed for at indfange, arbejde med og analysere, hvordan COVID-19 og de forandringer epidemien har medført i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag, blev oplevet da restriktionerne ramte institutionerne, samt hvordan hverdagen ændrede sig i takt med at restriktionerne blev ændret i forskellige retninger i en længere periode. Dette vil jeg indfange ved brug af kvalitativ metode, hvor jeg lader pædagogerne fortælle om, hvordan de har oplevet det seneste halvandetårs tid som pædagog. Dette tænker jeg giver relevant og ny viden om, hvordan forandringer som COVID-19-epidemiens påvirker pædagogernes arbejdsmæssige hverdag. Problemformuleringen vil belyses med Alfred Schutz', Birthe Bech-Jørgensens og Turf Jakobsens forskellige teoretiske perspektiver på hverdagslivet, som hverdagsteoretisk fundament i forståelsen af pædagogerne og deres arbejdsmæssige liv i under COVID-19. Herunder vil jeg indfange, hvilke følelser, der er i spil for pædagogerne i forbindelse med deres arbejde, og derfor også hverdagsmæssige forandringer, de har måtte gennemgå og tilpasse sig, siden COVID-19-epidemiens udbrud i det danske samfund.

4. Fænomenologisk videnskabsteoretisk tilgang

I følgende afsnit vil jeg redegøre for indeværende speciales videnskabsteoretiske ståsted. Ud fra redegørelsen, vil jeg tydeliggøre, hvorfor indeværende speciales problemstilling kan undersøges ud fra den valgte tilgang. På den måde skal følgende afsnit også give et overblik over, hvordan specialets fokus på pædagogernes oplevelser og håndteringer af forandringer, giver mening at undersøge ud fra et fænomenologisk perspektiv. I fænomenologien, er det det enkelte menneskes erfaringer, bevidsthed og umiddelbare oplevelser af den sociale livsverden, nødvendige at forstå før man kan undersøge den menneskelige virkelighedsopfattelse og verdensanskuelse (Rendtorff 2013:275). Det basale ved videnskabsteori i dette speciale, er forståelsen af virkeligheden, og hvordan jeg med sociologien erkender den sociale verden.

Måden at tilgå den sociale verden på, både ontologisk og epistemologisk, vil i dette speciale have fundament i fænomenologien, med udgangspunkt i Alfred Schutz forståelser heraf og pointer herom. Den østrigske filosof var inspireret af Edmund Husserls livsverdensbegreb, og videreudviklede herudfra en fænomenologisk tilgang til den sociale virkelighed, som tillægger menneskets almindelige livsverden og commonsense virkelighed både empirisk og videnskabelig værdi (Rendtorff 2013:275). For Schutz er det væsentligt at abstrakte teorier, som er udviklet og formet udenfor præcis den kontekst man undersøger, ikke bliver styrende for den undersøgte kontekst, og de sociale aktører som indgår heri. For Schutz ville det eksempelvis ikke give mening at undersøge pædagogers oplevelser af COVID-19-epidemien i deres arbejdsmæssige hverdag, med forudbestemte teoretiske forestillinger herom. Ifølge Schutz ville dette være meningsløst, da komplekse sociale problemstillinger ikke bør tilgås med en forestilling om at den sociale verden kan forstås som noget objektivt. Dog stiller jeg mig kritisk over for Schutz' holdning til teoriens rolle, da jeg ikke mener, at jeg som forsker er i stand at se verden uden at være inspireret af mit teoriapparat. Derfor vil jeg i specialet kombinere fænomenologien med adaptiv teori, da adaptiv teori giver mulighed for at være mere- eller mindre teoristyret i løbet af forskningsprocessen – mere herom senere.

Med ovenstående pointer in mente, forholder Schutz sig således kritisk overfor positivistiske forestillinger om den sociale verden og virkelighed. Ligeledes vil jeg i dette speciale, være kritisk overfor mulighederne for at tilgå det undersøgte felt med faste teoretiske fundament, og derfor have en tilgang hvor jeg anskuer menneskets almindelige livsverden, som værende det

der former og skaber vores sociale virkelighed. Dog forstår jeg de teoretiske begreber i dette speciale som værende orienterende og ikke styrende, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i senere afsnit om adaptiv teori (jf. afsnit 4.1).

Formålet med dette speciale, og måden hvorpå problemstillingen besvares, vil derfor være fokuseret på at beskrive og erkende den konkrete eller de konkrete livsverdener som præsenterer sig for mig under empiriindsamlingen. Et af fænomenologiens hovedpointer er, at:

"Forskeren skal være åben over for meningsdannelsen i menneskets livsverden, der konstitueres intersubjektivt som et socialt felt. Den sociale verden er ikke givet som en objektiv videnskabelig genstand, men konstrueres igennem menneskelig meningsdannelse og erfaring" (Rendtorff 2013:285).

I forhold til dette speciales tilgang til problemstillingen, kan ovenstående pointe om den sociale verden siges at fungere som argumentation for flere forskellige valg. For det første kan fænomenologien og Schutz' pointe om, hvordan viden om den sociale verden skal indfanges, bruges som argument for at det er pædagogernes oplevelser, der skal tillægges empirisk og videnskabelig værdi. Dermed bliver interviews på den måde et oplagt metodisk valg, og i dette tilfælde vil fokusgruppeinterviews fungere som metodisk fremgangsmåde, da dette netop tillader forskeren at være åben for de meningsdannelser og oplevelser, som kommer til udtryk gennem interviewet i interaktionen mellem informanterne – mere herom i afsnit 6.1 (Halkier 2018:13ff). For det andet kan og vil der, i forlængelse af ovenstående pointe, inddrages mikrosociologiske hverdagsbegreber, som teoretiske retningslinjer i dette speciale. Disse teoretiske retningslinjer vil blive præsenteret i senere afsnit, og fungere som værktøjer jeg bruger orienterende til at danne min forforståelse, af det som jeg ønsker at undersøge, netop pædagogernes arbejdsmæssige hverdag under COVID-19. Det vil sige at jeg, til trods for begrænset personlig erfaring, på forhånd har en forståelse af det felt jeg beskæftiger mig med, gennem min faglighed, mine intuitioner og kropslighed. Min tilgang til feltet vil på den måde være påvirket og struktureret af disse erfaringer. Disse erfaringer er dog ikke nok i sig selv, i forhold til at skulle besvare specialets problemstilling. Det er de enkelte sociale aktører og deres oplevelser uafhængigt af omverdenens eksistens, som danner rammen for dette speciales empiri. Det epistemologiske udgangspunkt for fænomenologien og dermed også dette speciales tilgang til, hvordan viden skal opnås og anerkendes er, at det er den sociale verdens

subjekter og disses erfaringer, der er omdrejningspunktet for analysen (Rendtorff 2013:261). Husserl kalder dette for 'bevidsthedens intentionalitet', hvilket dækker over, at viden om den sociale verden må tilegnes med udgangspunkt i, at hver enkel social aktør eller subjekt har deres egen sociale verden, og at der derfor må sættes parentes om den ydre verdens eksistens, hvis man vil forstå menneskets tilhørsforhold til verden. Når man som forsker skal indfange og forstå den enkelte sociale aktørs oplevelser, må man altså forsøge at gøre dette uden at sætte udsagn og fortællinger fra de undersøgte personer i relation til sin egen opfattelse af verden. Med andre ord, er det ikke intentionen at danne fællesforståelse mellem forskers og de undersøgtes opfattelser af virkeligheden, da disse er afhængige af den enkeltes bevidsthed og dennes intentionalitet. Husserl og Schutz pointer, taler på den måde for, at selvom den ydre verden eksisterer uafhængigt af individuelle sociale aktører, er det de individuelle sociale aktørers bevidstheder og erfaringer igennem disse, som skaber de sociale virkeligheder for individerne (Rendtorff 2013:261).

4.1 Adaptiv teori

Dette speciales forskningstilgang vil tage udgangspunkt i et adaptivt syn på teori og dens rolle i social- og samfundsvidenskaben. Med COVID-19-epidemien og dennes konsekvenser som et af specialets interessepunkter, forekommer det oplagt at anvende en forskningsstrategi som anerkender at forandringer, kontekster og menneskers udvikling har betydning for og påvirker videnskaben og fører til forandringer heri (Jacobsen 2007:249). Mange af de rutiner, logikker og normer som eksisterede før COVID-19-epidemiens udbrud, er siden blevet udfordret af politiske og sundhedsstyrelsens tiltag og restriktioner, hvilket har ført til forandringer hvor nye rutiner, logikker og normer har måtte og stadig må udvikles og implementeres i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag (Sundhedsstyrelsen 2020). Forandringerne af disse rutiner, logikker og normer, som jeg tidligere har beskrevet i problemfeltet (jf. afsnit 2), må videnskaben også forholde sig til og tilpasse sig. I takt med at den sociale verden forandrer sig, må social- og samfundsvidenskaberne forsøge at indfange, hvad forandringerne betyder for det vi ved om den sociale verden, og beskrive dette (Jacobsen 2007:250-251).

Den adaptive forskningstilgang vægter derfor ikke empiri fremfor teori eller omvendt, og der eksisterer derfor et dynamisk forhold mellem teori og empiri, når der arbejdes adaptivt. Michael

Hviid Jacobsen beskriver, hvordan den adaptive tilgang er fortaler for dette dynamiske forhold mellem teori og empiri således:

"(...) virkeligheden skal undersøges i sammenhæng, hvor man både må forholde sig til handling og struktur, men at den ontologisk består af relativt adskilte domæner, der hver især har deres særegne karakteristika" (Jacobsen 2007:256).

Den adaptive forskningsstrategi, giver mig i dette speciales tilfælde mulighed for at tilgå feltet jeg beskæftiger mig med på en pragmatisk måde, hvor der i forskningsprocessen vil vekselvirkes mellem teoretiske og empiriske kilder (Jacobsen 2007:267), hvilket vil sige at hverken teorien eller empirien kan siges at dominere, i vejen til en konklusion på dette speciales problemformulering.

Schutz lægger vægt på vigtigheden af at tilgå et empirisk felt uden teoretisk viden, dette kan være svært i praksis, da jeg erkender, at jeg har viden og teorier, som påvirker min tilgang. Derfor kan den adaptive teori bidrage med en forståelse af teori, hvor teorier fungerer orienterende. Adaptiv teori lægger vægt på vigtigheden af at teoretiske begreber anvendes orienterende og ikke styrende i en undersøgelse. Derfor anvendes min viden og teorierne orienterende og ikke determinerende.

Den adaptive teori vil fungere som guide til metodevalg og analyse i samspil med fænomenologien. Fænomenologien lægger som før nævnt vægt på vigtigheden af at tilgå et felt uden teoretisk viden, hvor den adaptive teori bidrager med mulighed for, at jeg kan lade mig styre mere eller mindre af teori undervejs. Hertil lægges der i adaptiv teori vægt på, at teoretiske begreber anvendes 'orienterende', hvilket understreger, at teorierne ikke dominerer i hele forskningsprocessen (Layder 2013:10-11). Adaptiv teori kan yderligere siges ikke at være fortaler for, at en undersøgelse udelukkende er induktiv eller deduktiv, da der lægges vægt på, at forskellige dele af forskningsprocessen kan være mere induktive eller deduktive end andre. På den måde fungerer den adaptive teori og fænomenologiens fokus på epoche godt sammen, da jeg får mulighed for både at være induktiv og deduktiv samt at lade teorierne fungerer orienterende i specialet.

5. Teoretisk ramme

Jf. det tidligere afsnit omhandlende adaptiv teori, skal de teoretiske perspektiver forstås som værende dynamiske i forhold til empirien. De teoretiske perspektiver har jf. den adaptive teori fungeret orienterende for, hvad der kan være relevante spørgsmål at stille pædagogerne i fokusgruppeinterviewene. Jeg er derfor i udformningen af interviewguiden forholdsvis deduktiv, da spørgsmålene er inspireret af de valgte teorier. Afhængigt af empirien, bliver de hverdagsteoretiske perspektiver igen brugt i analysen, hvor yderligere perspektiver også kan inddrages (jf. adaptiv teori), hvis jeg vurderer det nødvendigt for at kunne tolke på empirien og besvare problemstillingen. De mikrosociologiske hverdagsbegreber som inddrages og præsenteres i følgende afsnit, er henholdsvis fra Alfred Schutz, Birthe Bech-Jørgensen og Turf Böcker Jakobsen.

5.1 Alfred Schutz – Common sense, livsverdensbegrebet og den naturlige indstilling som hverdagslivsteoretiske begreber

Common-sense som begreb, omhandler i dette speciale pædagogernes oplevelser, tilgang til og erfaringer med den sociale verden. Mere specifikt indebærer det i den undersøgte kontekst, de oplevelser og erfaringer pædagogerne har haft af den sociale virkelighed i deres arbejde, siden COVID-19-epidemiens udbrud. Som beskrevet i afsnittet om fænomeologi, danner livsverdensbegrebet et af fundamentene for dette speciales ontologiske og epistemologiske perspektiv. Det giver mig et udgangspunkt for, hvordan jeg vil tilgå det at skulle indfange viden om en del af den sociale verden. Udover at fungerer som et sådant videnskabsteoretisk udgangspunkt, vil Schutz' begreber også blive brugt analytisk, eftersom begreberne uægtelig både kan fungere som videnskabsteoretiske og hverdagslivsteoretiske elementer. Schutz' begreber om 'common-sense' og 'den naturlige indstilling', kan siges at udspringe fra hans generelle tanker om viden om den socialvidenskabelige verden, og hvordan denne viden i specifikke kontekster må adskilles fra det som han kalder for 'common-sense-tænkning' (Schutz 2005:23-24). Schutz' måde at arbejde med hverdagslivet på, er opmærksom på at skelne mellem menneskers måder at tænke og handle på i hverdagslivet, og måden hvorpå tingene forholder sig i verdens realitet. Der er altså, ifølge Schutz, forskel på, hvordan verden, både den videnskabelige og common-sense, ser ud i realiteten i forhold til, hvordan den ser ud for et enkelt individ. Dette beskriver han således:

"Al vor viden om verden, inden for såvel common sense som den videnskabelige tænkning, involverer konstruktioner, det vil sige et sæt af generaliseringer, formaliseringer og idealiseringer, der er specifikke for det pågældende niveau af tankens organisering. (...) Alle kendsgerninger er til at begynde med kendsgerninger, der er blevet udvalgt af vor bevidsthed inden for en universel kontekst. De er således altid fortolkede kendsgerninger, enten kendsgerninger, der anskues løst fra deres kontekst ved kunstig abstraktion, eller kendsgerninger, der betragtes i sammenhæng med deres specifikke omgivelser.(Schutz 2005: 23-24).

Schutz er på den måde optaget af og opmærksom på, hvordan der unægtelig må eksistere et præg af personlig og individuel fortolkning i alle kendsgerninger. Mennesket kan altså, ifølge Schutz, naturligvis, ikke opleve, erfare eller tænke på verden, uden at den verden går igennem det enkelte menneskes bevidsthed, og heri bliver fortolket og genfortolket, afhængigt af det enkelte menneske (Schutz 2005:24). For Schutz er det væsentligt at forholde sig til, at den verden som mennesker lever i, og indvirker, i blandt andre mennesker, eksisterede før de mennesker, som lige nu lever i den, kom til verden. Dette er væsentligt, da der på den måde må eksistere måder, hvorpå mennesket lærer at begå sig i verden, uden at kende til selv samme verdens tidligere begivenheder og historie. Disse måder kan, ifølge Schutz, eksistere på baggrund af referencerammer i form af forhåndenværende viden, som selvfølgelig er tilgængelig for mennesket selv mange år efter den viden opstod, men som det enkelte menneske fortolker og benytter i hverdagslivet.

I Schutz' arbejde med hverdagslivet, beskæftiger han sig yderligere med det som han kalder 'hverdagslivets naturlige indstilling'. Den naturlige indstilling skal forstås som menneskets måde at være og navigere i verden på, så det ikke behøver at tvivle eller undre sig over alle situationer det møder i verden. Ifølge Schutz, kan mennesket, når det følger dets naturlige indstilling, stole på dets erfaringer og på den måde have referencepunkter og erfaringer, som det kan læne sig opad i sociale situationer, hvilket resulterer i at mennesket er i stand til at genkende bestemte situationer og på forhånd vide, hvordan det skal handle heri. Det sociale liv og sociale situationer bliver på den måde til en form for selvfølgeligheder for mennesket, hvor det ikke behøver at tvivle på sig selv, sine handlinger og resultaterne heraf (Schutz 2005:9). Schutz mener at den naturlige indstilling også er en suspension af tvivl om, at verden eksisterer her og nu, og at vi

kan handle i den (Schutz 2005:9). Schutz mener dog samtidigt at det er muligt at distancere sig selv fra de ovennævnte selvfølgheder, og på den måde forholde sig reflektivt til noget som er sket. Dog understreger Schutz at denne refleksive indstilling, ikke kan forekomme og anvendes samtidigt med den naturlige indstilling, da den refleksive indstilling stiller spørgsmålstejn ved hverdagslivets viden, altså den viden som gør det muligt for mennesket at træffe beslutninger og udføre handlinger som forekommer naturlige og selvfølghede. (Schutz 2009:9). Når jeg understreger vigtigheden af Schutz' opdeling af den naturlige og den refleksive- eller fantasifulde indstilling (Schutz 2005:43), er det fordi at netop denne enten eller-opdeling af, at mennesket enten handler ud fra den naturlige indstilling og dermed udføre handlinger som forekommer selvfølghede for individet, eller forholder sig reflektivt og distancerer sig selv fra det oplevede eller observerede, er et af de punkter som Schutz senere er blevet kritiseret for. Hvis mennesket enten handler ud fra, hvad det finder selvfølghede og naturligt, eller må distancere sig fra sociale situationer hvor den naturlige indstilling ikke er tilstrækkelig, medfører dette ifølge Schutz' kritikere at hverdagslivet bliver reduceret til noget forskelsløst og uforanderligt (Bech-Jørgensen 1994:92). En af disse kritikere er Birthe Bech-Jørgensen, som til dels er inspireret af Schutz' perspektive, men også kritisk. Først vil jeg dog præsentere Schutz' perspektiv yderligere, for at præcisere, hvordan hans forståelse af hverdagslivet på flere måder danner fundamentet for dette speciales måde at anskue dets problemstilling på.

Hverdagslivets viden giver os som udgangspunkt mulighed for at indgå i sociale situationer og den sociale verden, hvor vi både forstår andre og bliver forstået af andre. Ifølge Schutz, er der fire grundantagelser, som skal gælde, før hverdagslivets viden kan opretholdes:

"1. At livet vil være det samme, som det hele tiden har været, 2. at vi kan stole på den viden, vi har fået overleveret, 3. at det er nok med en viden om den mest almindelige type begivenheder, vi kan komme ud for, og 4. at den sædvanlige viden deles af vores medmennesker" (Schutz 2005:10-11).

Gælder ovenstående fire grundantagelser i en situation ikke, beskriver Schutz, menneskene som fremmede i situationen (Schutz 2005:10-11). For den fremmede virker det, som ellers forekommer naturligt for andre i den givne kontekst, som uforståeligt og som noget, der ikke stemmer overens med den fremmedes naturlige indstilling. Et eksempel på sådan en situation kunne være når en person kommer til et land eller en kultur, det aldrig før har befundet sig i og derfor ikke kan bruge

sin naturlige indstilling til at navigere i. Derfor bliver den fremmede nødt til at suspendere sin naturlige indstilling og være åben for, at der eksisterer sociale situationer, som vores egen naturlige indstilling finder usædvanlig (Schutz 2005:9). Schutz siger at den naturlige indstilling er noget generelt for mennesker, og at denne indstilling derfor ikke forholder sig til det enkelte menneskes subjektive fortolkning af verden, men derimod en intersubjektiv verden som vi er fælles om (Schutz 2005:81). Til trods for Schutz' insisteren på den intersubjektive del ved den naturlige indstilling, påpeger han også, at der eksisterer et gensidigt og dynamisk forhold mellem hverdagslivets verden, som er den verden mennesket bruger dets naturlige indstilling til være en del af og indgå i, og de aktørers agendaer, som indgår i hverdagslivets verden. Som Schutz formulere det: *"Vi virker ikke blot i verden, vi påvirker den også"* (Schutz 2005:81). På den måde er den naturlige indstilling ikke ens for alle, og dermed afhængigt af, hvilket lag eller område af det sociale liv, der studeres. Eksempelvis er det ikke samme aflæsning af koder, deltagende i aktiviteter og gøremål brug af kulturer i en pædagogs arbejdsmæssige hverdag, som det er for en håndværker. På den måde afhænger den naturlige indstilling, eller hvordan denne anvendes af det enkelte menneske, altså af den sociale kontekst og de sociale aktører som indgår heri (Schutz 2005:80ff; Bo 2008:34-35).

Denne måde at tænke på, kan ifølge Schutz, også anvendes metodisk, når forskere forholder sig videnskabeligt til hverdagslivets begivenheder. I en sådan proces må forskeren sætte siden videnskabelige erfaringer i form af teorier og andre videnskabelige konkluderede meninger i parentes. På den måde indgår forskeren i den undersøgte kontekst som uerfaren, som den fremmede. Denne proces kalder Schutz også for at udøve epoché. Når man som undersøgende udøver epoché, forsøger man at sætte sit eget særlige personlige perspektiv i parentes, og på den måde komme nærmere en åbenhed over for det studerede (Bo 2008:35). Denne orienteringsmodel vil jeg som den undersøgende også anvende i forbindelse med indsamling af empiri i dette speciale. I interviewsituationen og i de fortællinger pædagogerne formidler, er det mig som er den fremmede, hvilket betyder at jeg må suspendere min naturlige indstilling, når jeg observerer pædagogernes sociale verden (Schutz 2005:9, Bo 2008:33-34). Metodisk bruger jeg på den måde Schutz forestillinger om common sense, hverdagslivets verden, den naturlige indstilling og samlet set den dynamik som med udgangspunkt i disse begreber eksisterer mellem individet og dets sociale omverden, til både at indfange, fortolke og analysere pædagogernes oplevelser. Schutz påpeger, at der i bestemte sociale rammer, som her er den hverdagsmæssige pædagogiske praksis, kan

forventes at eksisterer en intersubjektiv fortolknings- og handlingsramme, som de aktører der indgår i den sociale ramme besidder (Schutz 2005:80ff, Bo 2008:33-34). På den måde, hvis vi skal applicere Schutz' perspektiver på dette speciales problemstilling, afvikles hverdagen i den pædagogiske praksis oftest på en måde, hvor der sjældent forekommer situationer som overrasker, forundrer eller på anden måde udfordrer pædagogerne i at forholde sig til og håndtere en given hændelse eller situation i deres arbejdsmæssige hverdag. Yderligere må vi forestille os, at hvis situationer som ikke forekommer selvfølgelig for pædagogerne opstår, vil de først kunne forholde sig til den fremmede situation, når denne er overstået, og først da reflektere over de handlinger og begivenheder der foregik (Schutz 2005:55ff).

5.2 Birthe Bech-Jørgensen – Hverdagslivsteori

Som nævnt ovenfor finder jeg det nødvendigt at inddrage noget nyere hverdagslivsteori, som er mere oplagt at bruge i forbindelse med en analyse af samfundsskabte forhold, der betinger og forandrer hverdagslivet. Ifølge kultursociolog Birthe Bech-Jørgensen, er der andre end Schutz som senere har arbejdet med hverdagslivet, hvis perspektiver i højere grad egner sig til at applicere på nutidige samfundsmæssige problemstillinger, hvor hverdagslivet spiller en central rolle (Bech-Jørgensen 2008:24). Bech-Jørgensen beskæftiger sig i høj grad med hverdagslivet, og er i sit arbejde inspireret af Alfred Schutz' fænomenologiske sociologi, samt Agnes Hellers filosofisk prægede teori om hverdagslivet (Christensen & Rasmussen 1995). Dog savner Bech-Jørgensen konkrethed og mulighed for at anvende Hellers begreber i empiriske analyser, hvorfor hun henviser til sit eget perspektiv på hverdagslivet. Det er dette perspektiv og disse ideer, som jeg i følgende afsnit vil præsentere og diskutere i forbindelse med dette speciales problemstilling. Bech-Jørgensens tilgang til hverdagslivet og hendes teoretiske perspektiver herom, bearbejdes og anvendes med et kritisk-konstruktivt udgangspunkt på både Schutz' og Hellers tankegange.

Nogle af de teoretiske værktøjer, og måder at tænke socialitet på, som dette speciale vil inddrage og anvende, både i forståelsen af hverdagslivet generelt og som analytisk værktøj, er Bech-Jørgensens begreber og tanker. Herunder hendes begreber 'social responsivitet', 'Den symbolske orden', 'forskydninger', 'skred', 'brud' og hendes kritik af flere af Schutz' begreber og forståelser af hverdagslivet samt, hvordan det skal gribes an. Dette gør hun med det formål at kunne anvende hverdagslivsteori bedre i sociologiske analyser. Jf. de indledende afsnit om den gode

pædagogiske praksis og præmisserne herfor, står det klart at der teoretisk må anvendes begreber og forståelser, som forholder sig til møderne og de kollisioner, som opstår i sammenstødet mellem god pædagogisk praksis og sundhedsmæssige retningslinjer på baggrund af COVID-19 epidemien, og hvordan disse kollisioner eller møder opleves af pædagogerne. Når jeg i dette speciale inddrager og anvender Bech-Jørgensens forståelse af hverdagslivet og dets præmisser, er det med udgangspunkt i, og en antagelse om, at pædagogerne forsøger at løfte det pædagogiske arbejde og efterleve de sundhedsmæssige retningslinjer sammen. På den måde må løsningerne på de udfordringer, som COVID-19 epidemien giver pædagogerne i deres hverdagsmæssige arbejde, foretages i fællesskab om med en bestemt grad af enighed pædagogerne imellem. Denne enighed og fælles interesse eksisterer muligvis også på andre niveauer og i andre lag, end ude i de enkelte institutioner. Til trods for at disse lag også er med til at forme, hvordan det pædagogiske arbejde udføres i praksis, ligger dette speciales fokus i højere grad på at indfange hvordan de enkelte pædagoger oplever at skulle løfte det pædagogiske arbejde, end det ligger på de makroorienteret faktorer i kollisionen mellem de to praksisser. Bech-Jørgensens hverdagslivsteoretiske redskaber giver mulighed for at indfange og analysere disse oplevelser på et interaktionistisk og mikrosociologisk niveau (Bech-Jørgensen 1994:96-97). I Bech-Jørgensens bog, "Når hver dag bliver hverdag", udtaler hun følgende om hverdagslivet:

"Hverdagslivet genskabes og omskabes så at sige i de vekselvirkende bevægelser mellem betingelser og håndteringer. Dette implicerer, at hverdagslivet ikke bare er rutinemæssigt og præget af en vis monoton, men også af utilsigtede konsekvenser, dramatiske begivenheder, kreativitet og en relativ autonomi" (Bech-Jørgensen 1994:24).

Bech-Jørgensen er på den måde opmærksom på hverdagslivets egenskab til at forandres, og tænker man ovenstående citat ind i dette speciales problemstilling, vil pædagogernes hverdag hverken forsvinde, gå i stykker eller gå i stå, når faktorer som konsekvenserne af COVID-19 kommer i spil, men nærmere vil hverdagslivet for pædagogerne forandres. Det er med denne åbenhed for forandring og subjektivitet at Bech-Jørgensen er kritisk overfor Schutz' måde at tænke hverdagslivet og overfor hans begreb om 'den naturlige indstilling'. Den naturlige indstilling kan, ifølge Bech-Jørgensen, af flere grunde skabe problemer: For det første bliver den naturlige indstilling uden

kvalitativt indhold, hvis man skal acceptere og efterleve Schutz' ide om at indtage en værdifri position. Dette vil føre til at der kun konkluderes på, hvorvidt noget føles naturligt og selvfølgeligt eller ej, og på den måde ikke forholder sig til kvaliteten af den undersøgte sociale situation. Eksempelvis vil der på den måde ikke være noget som hedder god eller dårlig pædagogik, men at pædagogikken bliver reduceret til at den enten fremstår selvfølgeligt eller ikke selvfølgeligt (Bech-Jørgensen 1994:91). For det andet hænger denne mangel på at forholde sig til virkelighedens kvalitative indhold sammen med, at Schutz reducerer alle hverdagslivets indstillinger til den naturlige indstilling. På den måde er det, ifølge Schutz, kun under den naturlige indstilling at mennesket er i hverdagslivet. Denne enten-eller-måde at anskue hverdagslivet på, at man enten tror på hverdagslivet eller tvivler på det, sætter ifølge Bech-Jørgensen begrænsninger i forhold til at analysere eksempelvis sociale relationer (Bech-Jørgensen 1994:92). For det tredje fratager Schutz med hans måde at fremstille den naturlige indstilling på, menneskets mulighed, motivation og lyst til at forandre noget i den verden, som forekommer selvfølgelig for mennesket. Hvis noget føles selvfølgeligt og naturligt, er der intet grundlag for at ville forandre det. Bech-Jørgensens kritik påpeger dermed også, hvordan en subjektiv drivkraft for forandring i hverdagslivet, forsvinder hvis vi accepterer Schutz' måde at tænke den naturlige indstilling og dens egenskaber på. Ifølge Bech-Jørgensen, vil man med Schutz' måde at arbejde med hverdagslivet på, på den ene side opnå en skarpsindig analyse af områder og lag i hverdagslivets verden, men på den anden side opnå en analyse af et hverdagsliv uden kvalitativt indhold og uden bevægelse, eller i hvert fald uden øje for dette (Bech-Jørgensen 1994:92). I forhold til den naturlige indstilling, kritiserer Bech-Jørgensen den yderligere på følgende måde:

"At vi tager store områder af vores umiddelbare omverden for givet, vil jeg dog ikke kalde at besidde en naturlig indstilling i hverdagslivet (...) Hvis hverdagslivet er den virksomme verden, som Schutz siger, kan hverdagslivet jo forstås som "det hele". Mennesker er altid virksomme på én eller anden måde. Men ikke alle menneskelige aktiviteter opleves som hverdagslige" (Bech-Jørgensen 1994:93).

Ifølge Bech-Jørgensen er hverdagslivet på den måde mere kompleks end Schutz fremstiller det, hvilket hun forsøger at uddybe og komme med løsninger på med nogle af de begreber jeg nu vil præsentere.

Bech-Jørgensen anvender begreberne 'brud', 'skred' og 'forskydninger' som former for forklaringer på, hvordan forholdet mellem fuldstændig tro på hverdagslivet og den naturlige indstilling til dette, og tvivlen, eller som Schutz ville kalde for den reflektive indstilling, på selv samme må anskues som værende vekselvirkende og ikke et enten-eller forhold (Bech-Jørgensen 1994:110ff, Bo 2008:48f). Bech-Jørgensen kalder disse begreber for 'forandringstyper', hvor forskellene på de tre siger noget om, hvor omfattende de forandringer af hverdagslivets betingelser de dækker over er. Forskydninger værende de mindst omfattende forandringer, brud værende de mest omfattende forandringer, og skred værende indbyrdes forbundne forandringer som må anskues som processer, hvor der både kan indgå forskydninger og brud, alt efter hvor langt processen er (Bech-Jørgensen 1994:110-111). Disse begreber og måder at anskue forandringer i hverdagslivet vil i dette speciale jf. adaptiv teori både anvendes deduktivt som teoretisk udgangspunkt for interviewguiden, og induktivt som analytisk værktøj. Ifølge Bech-Jørgensen, er der forskel på, hvordan mennesket håndterer forandringer, afhængigt af hvor omfattende en given forandring er. I sin afhandling bruger hun det at blive arbejdsløs som eksempel på mærkbart et brud, altså en forandring som ændrer hverdagslivet og nogen selvfølgheder heri, som er samfundsskabte. Uanset hvad de arbejdsløse kvinder, som Bech-Jørgensen beskæftiger sig med i afhandlingen, kom fra før de blev arbejdsløse, bliver overgangen oplevet og betragtet som at vante aktiviteter og selvfølgheder forsvandt fra deres hverdagsliv, og at nye betingelser skulle håndteres af kvinderne (Bech-Jørgensen 1994:111f). Pointen med denne eksemplificering kan overdrages på dette speciales problemstilling, på den måde at, jf. de indledende afsnit om pædagogisk praksis og sundhedsmæssige retningslinjer, der, da COVID-19 epidemien ramte Danmark blev påtvunget hverdagsmæssige forandringer i den pædagogiske praksis, som pædagogerne ikke selv havde indflydelse på. Til gengæld havde og har pædagogerne stadig indflydelse på, hvordan det som Bech-Jørgensen kalder for at genskabe kontinuiteten i de selvfølgheder (Bech-Jørgensen 1994:111-112), som de var vant til fra før COVID-19 en dens konsekvenser for den pædagogiske praksis.

Bech-Jørgensens beskriver også, hvordan begrebet om den sociale responsivitet og analyse heraf er en nødvendighed, når man vil analysere det sociale liv:

"Den sociale responsivitet eller den responsive socialitet er en almen tilbøjelighed til svar og gensvar. (...) Responsiviteten er ikke en individuel egenskab, og den er ikke et produkt af individet, tværtimod. Individet er snarere et produkt af responsiviteten. Den responsive socialitet udspiller sig i menneskets ydre omstændigheder og virksomhed, i hendes praksis. Den udspiller sig altså ikke indeni os, men mellem os og nogen eller noget andet. Den sociale responsivitet udgør således et elementært fællesskab" (Bech-Jørgensen 1994:97).

Ifølge Bech-Jørgensen, er den sociale responsivitet altså noget, der skaber og genskaber individer, hvilket derfor betyder at individets erfaringer og oplevelser udspringer fra social responsivitet. Responsiviteten kendetegnes ved snakkesalighed, regelbrud, improvisationer og uforudsigelighed. Alle faktorer eller fænomener som pædagogerne, jf. de tidligere afsnit om god pædagogisk praksis, allerede før COVID-19 epidemiens udbrud var vant til at arbejde med i deres hverdag. Noget af det interessante ved at inddrage og applicere Bech-Jørgensens pointer, også i forlængelse af de ovenstående pointer om Schutz, er at Bech-Jørgensens pointer netop tager forandringer med i måden, hvorpå de anskuer og arbejder med hverdagslivet. Både Schutz og Bech-Jørgensen mener, at der i hverdagslivet og i måden hvorpå mennesker omgås hinanden, eksisterer selvfølgeligheder, som individer bruger til at signalere og aflæse tanker og følelser på. Disse selvfølgeligheder er ikke noget som individet aktivt tænker over, men skal forstås som en del af Schutz' begreb om den naturlige indstilling. I Bech-Jørgensens tolkning af Schutz' arbejde og perspektiver, påpeger hun at der må findes noget i mennesker, som gør dem i stand til at fortolke på andre menneskers tanker og følelser, og sætte sig i den andens sted (Bech-Jørgensen 1994:98). På den måde kan Bech-Jørgensens begreber om social og empatisk responsivitet, anskues som værende videretolkninger af det som Schutz' kalder for åbne handlinger og virksomhed. Måden hvorpå Bech-Jørgensens perspektiv adskiller sig fra Schutz', er i forståelsen af hvorvidt hverdagslivets forandringer påvirker hvad der for individet er upåagtet, og dermed hvilke handlinger og responsivitet der er i spil i sociale situationer, såsom de situationer pædagogerne har stået i, i deres arbejde under COVID-19 epidemien. Hvor Schutz er mere optaget af intersubjektivitetens kognitive side, hvor udveksling af

erfaringer, refleksioner og opmærksomhed er i fokus, beskæftiger Bech-Jørgensen sig med følelsernes uomgængelighed i den sociale responsivitet. Dette er Bech-Jørgensen optaget af, eftersom hun mener at individers følelser kommer i spil, når det forsøger at sætte sig i en modparts situation, og give modparten det som hun kalder for et 'gensvar' (Bech-Jørgensen 1994:98). Bech-Jørgensens kritik af Schutz bygger på den måde primært på at Schutz, ifølge Bech-Jørgensen, ikke forholder sig til at hverdagslivet også forandrer sig, ligesom videnskaben gør. Yderligere kan social- og empatisk responsivitet siges at være de begreber, som Bech-Jørgensen bruger til at argumentere for, at der er grund til at videretolke på Schutz' forståelser af hverdagslivet. For dette speciale betyder Bech-Jørgensens tænkning, at der i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag også eksisterer en konstant indføling og medleven i barnets liv (Bech-Jørgensen 1994:98). Den empatiske responsivitet er, ifølge Bech-Jørgensen, en forudsætning for subjektive erfaringer, og denne form for responsivitet udvikles ud fra emotionelle genkendelser. Det er disse genkendelser, som fx giver pædagoger ideer og viden om, hvad de skal gøre i konkrete situationer, hvor det pædagogiske arbejde skal udøves. Denne tankegang vil i dette speciale både bruges som teoretisk værktøj til at forstå, hvordan den gode pædagogiske praksis udføres, og som analytisk værktøj på pædagogernes oplevelser og håndteringer af udfordringer, i deres arbejde under COVID-19 epidemien.

5.3 Turf Böcker Jakobsen – Rationalitetsmyter og Institutionelle logikker

Turf Böcker Jakobsen er antropolog og sociolog og beskæftiger sig blandt andet med institutionel etnografi, hvor han gennem foretager kvalitative analyser af en række komplekse organisationsformer (Jakobsen 2006:111).

Jakobsen begreber som vil inddrages i dette speciale, er begreberne 'rationalitetsmyter' og 'institutionelle logikker'. Disse begreber omhandler, hvordan der i institutioner eksisterer rationaler og logikker, som legitimerer det arbejde som udføres i institutionen (Jakobsen 2006:117). Jakobsen definerer begrebet således:

"Rationalitetsmyter henviser her til de formelle strukturelementer, der på magtfuld, men subtil vis bidrager til at forklare eller legitimere det arbejde, som udføres af komplekse organisationer. Med begrebet spørges der til, hvordan varierende organisationsformers overordnede og umiddelbart

mest selvfølgelige målsætninger skal begribes, og hvorledes de omsættes i praksis". (Jakobsen 2006:117).

Rationalitetsmyter omhandler på den måde også noget selvfølgeligt og noget som aktørerne der befinder sig i rationalitetsmyterne, ikke nødvendigvis lægger mærke til. Det kan på den måde sammenlignes lidt med Bech-Jørgensens begreb om det upåagtede. Myterne er udtryk for samfundsmæssige værdisætninger, som en given organisation har tolket på og prøver at efterleve på sin egen unikke måde. Dette gør også, at det er svært for udefrakommende såvel som de aktører i organisationen at stille spørgsmålstegn ved rationalitetsmyterne (Jakobsen 2006:117). Ifølge Jakobsen er rationalitetsmyterne interessante at studere i deres konkrete organisatoriske praksis, hvilket jeg delvist kan opnå gennem de metodiske tilgange i specialet. Mere herom senere i afsnittet.

I Jakobsens forståelse af begrebet om institutionelle logikker, læner han sig op ad Roger Friedland og Robert Alford's definition heraf:

"Each of the most important institutional orders of contemporary Western societies has a central logic – a set of material practices and symbolic constructions – which constitutes its organizing principles and which is available to organizations and individuals to elaborate (...) These institutional logics are symbolically grounded, organizationally structured, politically defended, and technically and materially constrained, and hence have specific historical limits." Freidland & Alford 1991:248-249).

Institutionelle logikker kan altså forstås som et redskab, som kan bruges til at få indblik og ordener i de betydninger som opstår i organisationer, og giver mening for aktørerne heri (Jakobsen 2006:119). De tilbyder en forståelsesramme, for den sociale virkelighed som aktørerne befinder sig i og handler inden for. Logikkerne er på den måde meningsfulde for aktørerne i en given organisation, men ikke nødvendigvis for andre. Det kan være handlinger, udsagn, måden at erkende på, inden for organisationen, som logikkerne repræsenterer. Logikkerne determinerer ikke den sociale virkelighed, men byder sig til, i forhold til både individuelle og kollektive aktører (Jakobsen

2006:119). Netop denne egenskab ved logikkerne, vurderer jeg gør begrebet aktuelt i forhold til at skulle forstå og tolke på pædagogernes beskrivelser og oplevelser. Derudover kan der drages visse paralleller mellem rationalitetsmyter og institutionelle logikker, og dele af de andre hverdagslivsteoretiske perspektiver som anvendes i dette speciale. Fx kan måden hvorpå man med institutionelle logikker, anskuer det menneskelige hverdagsliv som værende præget af en betragtelig uforudsigelighed stå i kontrast til Bech-Jørgensens begreb om selvfølgeligheder og det upåagtede. Ifølge Jakobsen er: "Et vigtigt kendetegn ved komplekse organisationer er således, at de som sociale systemer præges af institutionelle konflikter, dilemmaer og paradokser. De rådende institutionelle logikker fremtræder i mange tilfælde som værende i radikal splid, hvilket medfører, at aktørerne løbende må foretage en række valg og prioriteringer" (Jakobsen 2006:119-120). Jf. specialets problemfelt, kan de former for institutioner som dette speciale beskæftiger sig med, derfor ifølge Jakobsen anskues som værende komplekse organisationer, hvor begreberne rationalitetsmyter og institutionelle logikker kan bidrage til en forståelse heraf.

I dette speciale vil Jakobsens perspektiv på hverdagslivet i institutioner, anvendes og inddrages på flere måder. For det første vil begreberne figurere som en del af min forforståelse af feltet, og på den måde som noget jeg sætter parentes om, i forbindelse med udførelse af de fokusgruppeinterviews, som danner fundament for dette speciales empiri. Til trods for at jeg sætter parentes om det, for at kunne indfange pædagogernes egne oplevelser og livsverdener, er jeg forud for fokusgruppeinterviewene bevidst om, at rationalitetsmyter og institutionelle logikker kan eksistere i de enkelte institutioner, og bevidst om hvad disse eksistenser kan have af betydninger for de sociale aktører som dagligt færdes i institutionerne. For det andet vil begreberne anvendes til at tydeliggøre eventuelle forskelle og ligheder i forbindelse med pædagogernes oplevelser og arbejdsmæssige erfaringer under COVID-19-epidemien på tværs af institutioner. Inddragelsen af begreberne hænger på den måde også sammen med metodevalg i dette speciale, da disse supplerer hinanden til at forstå hvordan problematikken der arbejdes med, tilgås ontologisk og epistemologisk. Med andre ord kan de institutionelle logikker, som har været og stadigvæk er i spil i de enkelte institutioner under COVID-19-epidemien, hjælpe med at forstå, hvordan det har været at være pædagog under COVID-19-epidemien. Disse institutionelle logikker kan være nemmere at få øje på ved anvendelse af fokusgruppeinterviewet, fremfor det individuelle interview, da der her

ikke ville være mulighed for at pædagogerne kunne dele deres erfaringer og oplevelser med hinanden, men kun med mig.

Det er vigtigt at understrege, at jeg i dette speciale ikke selv vil få mulighed for at se og opleve de rationalitetsmyter og institutionelle logikker som er på spil for pædagogerne, på egen krop. COVID-19-epidemien fratager mig muligheden for at udføre etnografisk arbejde i de enkelte institutioner, hvilket tvinger mig til at vælge andre metoder til at indfange empiri som kan give mig viden om disse logikker, når jeg vil anvende begrebet teoretisk og analytisk. Den viden jeg kommer til at opnå og anvende omhandlende rationalitetsmyter og institutionelle logikker, som der er på spil i børnehaver, vuggestuer og integrerede institutioner, vil altså have udgangspunkt i de sociale aktører, som dagligt færdes i institutionerne, og deres oplevelser, erfaringer og udsagn. Generelt når der arbejdes med rationalitetsmyter og institutionelle logikker som analytiske begreber, er: *"(...) ambitionen at få mulighed for at forstå de tænke-, tale- og handlemåder, der viser sig at være meningsfulde for aktørerne inden for det undersøgte organisatoriske felt"* (Jakobsen (2006):118-119). Denne ambition kan også siges at gøre sig gældende i dette speciale. Dog er det vigtigt at der i dette speciale også er andre ambitioner, som kommer forud for at forstå de tænke-, tale- og handlemåder pædagogerne anvender under COVID-19-epidemien. Én af disse ambitioner værende, at belyse pædagogernes oplevelser af de forandringer og forandringsprocesser COVID-19-epidemien unægtelig har medført i deres arbejdsmæssige hverdag. Først herefter vil det give mening at gå dybere ind og søge forståelse af tænke-, tale- og handlemåder. Yderligere er det væsentligt for brugen af 'institutionelle logikker'- i dette speciale, at de logikker som specialet beskæftiger sig med, må forstås som logikker der ikke nødvendigvis går på tværs af de enkelte institutioner.

5.4 De hverdagslivsteoretiske perspektiver i samspil med adaptiv teori

Layder fremhæver vigtigheden af teoretisk pluralisme, der henviser til at teorien skal dække flere niveauer (Jacobsen 2007:262). Schutz og Bech-Jørgensens teorier afdækker i dette speciale mikroniveauet, hvor Jakobsens teori dækker både mikro-, meso- og makroniveauet.

6. Metode og metodiske overvejelser

Specialets metodiske fremgangsmåde, vil afspejle ønsket om at undersøge pædagogers personlige oplevelser og håndteringer af de forandringer som COVID-19-epidemien har medført, i deres arbejdsmæssige hverdag. Jeg ønsker at få indblik i hverdagslivet under COVID-19 for pædagogerne, hvilket også kan formuleres som, at jeg ønsker at indfange viden om et mikrosociologisk niveau, hvor den enkelte pædagogs oplevelser vægtes højt. Eftersom dette kan gøres på utallige forskellige måder, grundet kompleksiteten af det enkelte subjekts opfattelse af det sociale liv og den sociale verden, er formålet med følgende afsnit også at få tydeliggjort, hvorfor jeg netop har gjort det på den måde, som jeg har gjort det på. Jeg vil derfor i følgende afsnit tydeliggøre de til- og fravalg jeg har gjort mig i forhold til metode.

6.1 Fokusgruppeinterview

I indeværende speciale vil måden, hvorpå empirien indsamles, foregå gennem udførelse af fokusgruppeinterviews. Indeværende afsnit vil først kort præsentere fokusgruppeinterviews som metodisk fremgangsmåde, og derefter yderligere uddybe, hvorfor det netop er valgt som primær metodisk fremgangsmåde, i dette speciale. Til at indfange hvordan pædagogerne oplever og håndterer de forandringer som COVID-19 har medført i deres arbejdsmæssige hverdag, vil gå kvalitativt metodisk til værks. Med en kvalitativ metode, får jeg muligheden for at få viden om det kollektive samspil i dagtilbuddene, som kan bringe flere spontane ekspressive og emotionelle synspunkter frem, end andre interviewformer giver mulighed for (Kvale & Brinkmann 2015:206).

Fokusgruppeinterviews adskiller sig fra andre måder at indsamle data på i samfunds- og socialvidenskab. Det mest centrale og gennemgående karakteristika ved fokusgruppeinterviewet, er at det er interaktionen mellem interviewpersonerne som er i fokus. Ved fokusgruppeinterviewet er interaktionen mellem interviewpersonerne fokuseret omkring et emne bestemt af interviewer, som ved fokusgruppeinterviews og kaldes for moderatoren (Halkier 2018:9; Halkier 2015:143). Bente Halkier, hverdagslivssociolog og underviser i kvalitative metoder på Københavns Universitet, og hendes forståelser og definitioner af fokusgruppeinterviewet, er det som jeg vil læne mig op ad metodisk i dette speciale. I Halkiers bog: "*Fokusgrupper*" beskriver hun,

at hendes definition af en fokusgruppe lægger sig op ad den britiske sociolog David Morgens forståelse:

"Ifølge Morgan er fokusgrupper en forskningsmetode, hvor data produceres via gruppeinteraktion omkring et emne, som forskeren har bestemt. Det er altså kombinationen af gruppeinteraktion og forskerbestemt emnefokus, som er fokusgrupperes kendetegn. Denne kombination gør metoden særligt velegnet til at producere empiriske data, der siger noget om betydningsdannelse i grupper"

(Halkier 2018:10).

På baggrund af ovenstående definition af metoden, og hvad den er velegnet til, vurderer jeg at metoden er velegnet til at indfange data, som kan besvare indeværende speciales problemstilling. I følgende afsnit vil jeg uddybe hvorfor fokusgruppeinterviews er metodevalget i dette speciale.

6.1.1 Hvorfor fokusgruppeinterviews i dette speciale?

Der er af flere grunde valgt fokusgruppeinterviews til indsamling af empiri i dette speciale. I følgende afsnit vil præsentere og dermed tydeliggøre, hvorfor de kvalitative fokusgruppeinterview er oplagt til at indfange viden om dette speciales problemstilling. Som Bente Halkier formulerer det i sin bog "Fokusgrupper", når det kommer til metodevalg i projekter som dette: *"(...) et metodevalg bør afhænge den konkrete problemstilling. Her uddyber jeg dette argument ved at slå til lyd for, at man i projekter gør klogt i at afklare "hvad" og "hvorfor", før man beslutter sig for "hvordan"* (Halkier 2018:23). Som det fremgår af de tidligere afsnit i dette speciale, er projektets "hvad" præciseret i problemformuleringen, og omhandler altså pædagogers oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien. Projektets "hvorfor" kan delvist læses i litteraturstudiet af den gode pædagogiske praksis, som er præsenteret i de indledende afsnit af specialet, og delvist forklares af min egen sociologiske undren, som opstod i forbindelse med et projekt jeg arbejdede på, under min praktik på forskningscenter for ledelse, organisation og samfund (FLOS) på VIA Århus campus N i Skejby, i efteråret 2020. Projektet omhandlede sammenlagte afdelinger for patienter med både psykiske og fysiske sygdomme på Skejby sygehus. I forbindelse med projektet opstod der en undren i mig, som handlede om hvordan disse ansattes arbejdsmæssige hverdag måtte være ekstra

udfordret under COVID-19 epidemien. Selvom dette speciales problemstilling kan siges at omhandle andre sociale aktører end ansatte på Skejby sygehus, kan pædagoger også anskues som en gruppe der kan siges at indgå under kategorien frontlinjemedarbejdere under COVID-19 epidemien. Specialets "hvorfor" kan på dem måde besvares med: Fordi der under COVID-19 opstod påtvungne forandringer som udfordrede den måde man indtil da havde udført den gode pædagogiske praksis på, og at dette unægtelig må have skabt hverdagsmæssige forandringer for de sociale aktører, som skulle udføre og opretholde denne praksis, og at dette er en yderst interessant case at undersøge hverdagssociologisk.

For det første passer fokusgruppeinterview godt på at opnå en besvarelse af indeværende speciales problemstilling, da problemstillingen med sin stræben efter forståelse af pædagogers oplevelser af forandringer og usikkerhed i forbindelse med COVID-19-epidemien, søger viden om oplevelser af fænomener i en kontekst, hvor disse fænomener ikke typisk optræder. Før COVID-19-epidemien, havde pædagoger ikke skulle forholde sig til sundhedsmæssige restriktioner og retningslinjer (Sundhedsstyrelsen 2020), og billedet af hvordan god pædagogisk praksis kunne udføres tog som følge af COVID-19-epidemien pludseligt en drastisk drejning. Det som fokusgruppeinterviewet giver mig mulighed for, i forhold til at indfange viden om ovenstående, er at få blik for pædagogernes oplevelser ved at kigge på den sociale interaktion mellem pædagogerne, og forstå, hvorledes dannelser af meninger, holdninger, praksisser og oplevelser skabes gennem relationer (Bloksgaard & Andersen 2012:22). Yderligere læner man sig med brug af fokusgruppeinterviews op ad forestillingen om, at meninger, holdninger og oplevelser ikke kun kan eksistere som noget essentialistisk lokaliseret i det enkelte individ. Fokusgruppeinterviewet påviser sin egen vigtighed med pointen om, at fænomener såsom holdninger og identitet også kan forstås som noget anti-essentialistisk og dermed må undersøges i sammenhænge hvor mennesker interagerer med hinanden, som eksempelvis under et fokusgruppeinterview, fremfor i sammenhænge som eksempelvis semistrukturerede interviews hvor empirien udspringer fra en enkelt informant ad gangen (Bloksgaard & Andersen 2012:23-24). Det interaktionistiske og socialkonstruktivistiske perspektiv i fokusgruppeinterviewet, tillægger på den måde den gruppedynamik der eksisterer under interviewet, og for den sags skyld også må eksistere i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag, en særlig værdi. På den måde kan fokusgruppeinterviewet give mig mulighed for at få viden om, hvordan pædagogerne har oplevet arbejdet under COVID-19-

epidemien, forstået som at oplevelserne er fænomener, der skabes i pædagogernes interaktioner med hinanden, børnene, forældre, sundhedsstyrelsen m.fl., snarere end at oplevelserne er fænomener som er forud dannet og faste i den enkelte pædagog (Bloksgaard & Andersen 2012:24). For det andet giver fokusgruppeinterviewet mig en form for forøget socialvidenskabelig reliabilitet. En af fordelene ved at udføre fokusgruppe i en kontekst, hvor jeg som studerende ikke selv har betydelig faglig eller social erfaring er, at jeg får mulighed for at lytte til og observere de sociale aktører, hvis oplevelser jeg ønsker at skabe viden om.

Den bias som kaldes social desirability bias (Groves et al. 2009:168), som omhandler at mennesker har en tendens til at svare ud fra hvad de vurderer der vil være mest samfundsmæssige acceptabelt, kan i fokusgruppeinterview mindskes hvis ikke helt fjernes. Som Halkier påpeger, er der ved individuelle interview en manglen på social kontrol fra ligesindede, hvilket kan føre til en overdrivelse af 'socialt korrekte' svar, eller underdrivelse af 'ukorrekte' eller samfundsmæssige 'upopulære' holdninger som modstrider normative forestillinger og idealer i samfundet (Halkier 2002:16). Jeg forestiller mig at pædagogerne jeg snakker med, både kommer til at kunne genkende nogle af hinandens oplevelser og usikkerheder, der har eksisteret gennem det seneste år grundet COVID-19-epidemien, men også at de kommer til at adskille sig på nogle punkter, eftersom hver enkelt deltager i fokusgruppeinterviewet kommer fra forskellige institutioner. Jeg har forsøgt at sammensætte fokusgrupperne på en måde, så deltagerne heri ikke er for homogene. Dette er forsøgt ved at de alle kommer fra forskellige institutioner, samt at både vuggestuer, børnehaver og integreret institutioner er repræsenteret blandt informanterne. Dette er ifølge Halkier bør man overveje interaktionens karakter i fokusgruppeinterviews, hvilket jeg har gjort ved både at sørge for at pædagogerne ikke er nogen, som har hverken personlige eller professionelle relationer til hinanden inden fokusgruppeinterviewet, samt at jeg har sørget for at der både er børnehaver- og vuggestuepædagoger med i begge fokusgruppeinterviews. Diversiteten af pædagogernes daglige arbejdspladser, vil give mig mulighed for at få indblik i de sociale normdannelser, der har eksisteret, og stadig eksisterer i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag under COVID-19. Samtidigt håber jeg på, at diversiteten vil frembringe eventuelle forskelle i de normdannelser, der foregår i de enkelte institutioner, og at pædagogerne på den måde kommer til at diskutere og tale om, hvordan den gode pædagogiske praksis og mulighederne for at opretholde denne under COVID-19-epidemien har set ud for dem. Ud fra disse diskussioner og meningsdelinger

i fokusgruppeinterviewet, vil jeg gennem analytiske fortolkninger kunne belyse de sociale processer, som er pædagogernes oplevelser og håndteringer af forandringer som COVID-19-epidemien har medført i deres arbejdsmæssige hverdag det seneste halvandet år. Oplevelserne vil blive udfoldet gennem pædagogernes interaktioner med hinanden under interviewet, hvilket giver mig mulighed for at opnå en bredere forståelse og uddybning af emnet, hvilket det individuelle interview ikke tillader på samme måde (Bloksgaard & Andersen 2012:26).

For det tredje, ser jeg ikke de svagheder, som fokusgruppeinterviewet kan have, som svækkende for indeværende speciales muligheder for bedst muligt at besvare problemstillingen. En svaghed ved fokusgruppeinterviewet frem for andre former for interviews, er at fokusgruppeinterviewet kan være sværere at styre i selve interviewsituationen. Men eftersom indeværende speciale har en adaptiv forskningsstrategi kombineret med en fænomenologisk tilgang, har jeg som udgangspunkt en tilgang, hvor jeg ikke er interesseret i at styre fokusgruppeinterviewet på anden måde, end at det er mig, som stiller spørgsmål eller præsenterer den form for sociologiske undren, som specialets problemstilling beskæftiger sig med. Dette betyder, at jeg ikke nødvendigvis er interesseret i at styre interviewet på anden måde, end at pædagogerne gerne skal dele deres oplevelser, ikke kun med mig som moderator af interviewet, men også med hinanden. Jeg nævner ikke specifikke operationaliseringer af bestemte, lukkede teoretiske begreber, hvilket giver fokusgruppeinterviewet fri mulighed for at gå i forskellige retninger inden for, hvordan det har været at være pædagog under COVID-19 epidemien. På den måde, ser jeg ikke manglen på mulighed for som moderator at styre interviewets forløb, som en svaghed i forbindelse med at besvare indeværende speciales problemstilling.

For det fjerde skaber det, at pædagogerne deler en faglig baggrund og faglige erfaringer, mulighed for en følelse af samhørighed, autoritet og kontrol over situationen, hvilket kan fjerne eller mindske det tidligere nævnte social desirability bias, og dermed gøre de udsagn, diskussioner og interaktioner, som tilsammen former den empiri, der senere skal analyseres, mere gyldige (Bloksgaard & Andersen 2012:27; Halkier 2002:110).

I fokusgruppeinterviewet fortæller informanterne ikke blot deres historie, oplevelser og erfaringer til mig, den specialestuderende, som fagligt ligger relativt langt væk fra pædagogerne, men de fortæller også om disse til hinanden. På den måde bliver den asymmetri, som ellers eksisterer i forholdet mellem interviewer og informant ved en til en interviews fjernet (Bloksgaard

& Andersen 2012:27). Dette betyder yderligere, at sensitive emner også nemmere kan belyses ved fokusgruppeinterview, end de kan ved individuelle interview. I indeværende speciale forestiller jeg mig ikke, at de undersøgte emner er specielt sensitive at snakke om og dele for pædagogerne. Dog kan der med udgangspunkt i pointerne omhandlende institutionelle logikker, argumenteres for at disse påvirker, hvordan den enkelte pædagog oplever den pædagogiske praksis, samt hvordan mulighederne for at snakke om disse oplevelser ser ud. Hvis de institutionelle logikker, og de hverdagsmæssige rutiner, som disse indebærer for den enkelte pædagog, på nogen måde begrænser pædagogernes muligheder for at stille spørgsmålstegn ved pædagogiske metoder, håndtering af retningslinjer eller andre emner, som kan være sensitive emner inden for den enkelte institution, overkommer fokusgruppeinterviewet i indeværende speciale denne sensitivitet ved at pædagogerne kommer fra forskellige dagtilbud, og altså derfor ikke føler sig forpligtet til at "holde sig inden for" de institutionelle logikker, som de er underlagt i deres hverdag, under fokusgruppeinterviewet (Bloksgaard & Andersen 2012:27). Jeg vil i det følgende afsnit gennemgå, hvordan interviewguiden er udarbejdet.

6.2 Udarbejdelse af interviewguide

Interviewguiden (Bilag 1) er udarbejdet med den adaptive tilgang in mente, derfor arbejder jeg med en semistruktureret interviewguide. Jeg har derfor lavet den orienterende ud fra de teoretiske begreber som tidligere er præsenteret, men vil i interviewsituationerne være åben over for perspektiver der udfordrer teorierne. På den måde er jeg deduktiv i udarbejdelsen af interviewguiden, som egentlig er lidt modsat det tidligere epoché begreb (jf. afsnit 4). Samtidigt er jeg dog åben for, at pædagogerne kan fortælle mig om deres oplevelser under COVID-19 epidemien, på en måde som kræver andre teoretiske perspektiver, for at forstå potentielle "nye" fund.

6.3 Rekruttering af informanter

Jeg vil i det følgende afsnit gennemgå, hvordan jeg har rekrutteret informanter til fokusgruppeinterviewene. Rekrutteringen af informanter i indeværende speciale, har foregået igennem en gatekeeper hos BUPL Århus, gennem deling af opslag på Facebook og LinkedIn, samt gennem personlige kontakter. Gatekeeperen fra BUPL har videresendt et rekrutteringsopslag, som

jeg har udarbejdet, til flere forskellige institutioner med medarbejdere, som matcher de kriterier jeg har opstillet for de informanter/socialt aktører, jeg er interesseret i at skabe viden om i dette speciale. I rekrutteringsopslaget understreger jeg, at jeg er interesseret i at udføre fokusgruppeinterviews med pædagoger fra forskellige dagtilbud (Bilag 2). Dette er vigtigt, da jeg på den måde sikrer mig, at der forud for interviewet ikke eksisterer nogen form for personlige, private eller arbejdsmæssige relationer imellem informanterne. Arbejdsmæssige relationer skal her forstås som, at de ikke arbejder sammen til dagligt. Der vil selvfølgelig eksistere en form for arbejdsmæssig relation imellem pædagogerne, da deres arbejdsmæssige hverdag må antages at ligne hinanden på nogle punkter, men hvor det netop er det, at de kommer fra forskellige institutioner, som skal skabe den interaktion om de oplevelser COVID-19-epidemien har medført i pædagogernes arbejde, og på den måde producere den komplekse og varierende data, som fokusgruppeinterviewet kan generere (Halkier 2002). Jeg gik gennem rekrutteringsopslaget rekrutteret 8 informanter, men grundet sygdom og ferie og andre udfordringer, i forhold til afholdelse af interviews, indgik der i de endelige fokusgruppeinterviews henholdsvis 3 og 2 informanter. Halkier understreger, at der oftest er en del flere informanter, mellem 6 til 12, til stede under et fokusgruppeinterview, end hvad der er tilfældet i dette speciale. Dog påpeger hun yderligere, hvordan man skal vælge sin gruppes størrelse ud fra, hvad der passer bedst til emnet og omstændighederne. Jeg har i mit tilfælde vurderet, at fokusgruppeinterviews med henholdsvis 3 og 2 deltagere kunne forsvares, eftersom interviewene er foretaget online. Dette gør at settingen er noget anderledes, i forhold til hvis interviewene var afholdt ved fysisk fremmøde. Jeg vurderer at 6-12 deltagere i et onlineinterview, faktisk kan ende med at blive en ulempe, eftersom interviewsituationen ikke er den samme online (Seitz 2016), som den ville have været fysisk. Det kan være at informanterne fx ikke føler sig lige så tilpasse i at diskutere med andre online, som de ville have følt sig ved et fysiskinterview. Derfor er der valgt, at færre informanter deltager i fokusgruppeinterviewene i mit speciale, end hvis jeg skulle have holdt fokusgruppeinterviewene fysisk. Jeg afviger altså derfor fra Halkiers anbefalinger i forhold til antal informanter, da jeg vurderer, at det bliver svært at gennemføre et online fokusgruppeinterview, hvis der er for mange deltagere. Dette er valgt både for at sikre at alle deltagere kan komme til orde uden at komme til at afbryde hinanden, og for at sikre mig at der stadig er en tryk og behagelig stemning, når oplevelserne af at være pædagog under COVID-19 epidemien, skal formidles.

6.4 Interviewsituationen

Selve interviewsituationen, foregik online over programmet Teams, hvor jeg nogle dage forinden havde sendt et link ud til deltagerne. Begge interviews startede med at sikre informeret samtykke, i form af at jeg spurgte om deltagernes tilladelse til at optage lyd og video, samt informere deltagerne om undersøgelsens formål. Min oplevelse af onlineinterviewene var at de, til trods for et lavere antal deltagere end der normalt er ved fokusgruppe interview, fungerede godt. Der var ingen tekniske udfordringer, og jeg oplevede ikke at nogle informanter var tilbageholdende eller utilpasse i at formidle deres oplevelser til hinanden og mig selv. Begge interviews indledte med, at jeg bad hver deltager præsentere deres faglige profil i form af, alder, navn, antal år i faget, institutionstype og typiske arbejdsopgaver. Jeg oplevede yderligere at det fungerede godt, både at have børnehave- og vuggestuepædagoger med i begge interviews, da dette åbnede op for diskussioner af forskelle og ligheder mellem de to typer institutioner, som jeg ikke ville have kunne indfange hvis begge typer pædagoger ikke var repræsenteret. Min åbne tilgang og villighed til at lade pædagogerne formidle deres oplevelse til hinanden og ikke kun til mig, vurderer jeg derfor har givet mig empiriske udsagn, som jeg ellers ikke ville have indfanget.

I specialet har fænomenologien på den måde givet mig mulighed for at indfange pædagogernes erfaringer og oplevelser, da de opstod under fokusgruppeinterviewene. Når pædagogerne omtalte situationer, hvor jeg kunne fornemme at de havde en gensidig forståelse og genkendelse af, hvad de hver især havde oplevet ved fx implementering af en specifik sundhedsmæssig retningslinje, lod jeg diskussionerne og fortællingerne om oplevelserne af dette fortsætte mellem pædagogerne, uden at bryde ind med spørgsmål eller undren, til trods for at jeg måske var uforstående for det de snakkede om, eftersom jeg ikke selv havde oplevet det. Dette vil der komme mere dybdegående eksempler på i analysen, hvor pædagogernes uforstyrrede delinger af erfaringer vil præsenteres og analyseres med hverdagslivsbegreber og perspektiver.

6.5 Kodning

Empirien er jf. adaptiv teori både kodet mere induktiv i form af en empiristyret kodning og mere deduktivt i form af en begrebsstyret kodning (Kvale & Brinkmann 2015:263). Dette har givet mig mulighed for at lade teorierne være orienterende og ikke determinerende for, hvilke aspekter af empirien, der findes særligt relevante. Jeg har både kodet efter de begrebslige temaer, som tager udgangspunkt i de hverdagslivsteoretiske perspektiver (jf. afsnit 5), og efter nye og mere

empiridrevne temaer som fx forskellen på at være vuggestue- og børnehavepædagog, og forskelligheder i hvad der oplevedes som positive og negative konsekvenser ved COVID-19 epidemiens påvirkning på den arbejdsmæssige hverdag. De forskellige både deduktive og induktive temaer, vil i analysen fungerer som rød tråd, så emnerne der kan siges at ligge tæt op ad hinanden analyseres i samme afsnit.

6.6 Præsentation af informanter

I følgende afsnit vil de informanter, som har indgået i de to udførte fokusgruppeinterviews præsenteres. Alle informanter præsenteres i form af en beskrivelse af deres faglige profil samt dele af deres biografiske profil. Informanterne præsenteres inden analysen, da jeg ønsker at kunne sammenligne informanternes oplevelser og fortællinger efter tema. På den måde vil analysen bygges omkring de temaer som fremkom i fokusgruppeinterviewene, og ikke omkring de enkelte informanters fortællinger som enkeltstående fortællinger. Som det fremstår i metodeafsnittet, er det netop en af hovedpointerne ved fokusgruppeinterviews, at den empiri som produceres under interviewet, kan og bør tolkes på som en helhed (Halkier 2018:10). Det bliver dermed nærmere interaktionerne pædagogerne imellem, som bliver omdrejningspunktet for analysen, end det bliver hver enkelt pædagogs subjektive oplevelser og fortællinger. Alle informanter er anonymiseret, så de ikke kan genkendes som privatpersoner.

Følgende tabel viser en oversigt over de informanter som deltog i fokusgruppeinterviewene:

Informantens navn (anonymiseret)	Alder	Deltagende i interview nr.	Institutionstype	Uddannet i år	År på nuværende arbejdsplads
Morten	43	1	Vuggestue	2007	6
Gitte	60	1	Vuggestue	2003	6
Trine	30	1	Børnehave/Integreret institution	2016	3
Simon	33	2	Børnehave	2014	7
Hanne	30	2	Vuggestue	-	-

6.7 Analysestrategi på data indsamlet gennem fokusgruppeinterviews

Ifølge Halkier kan man med fordel arbejde med redskaberne kodning, kategorisering og begrebsliggørelse, når data fra fokusgruppeinterviews skal analyseres. De tre redskaber har til formål at danne overblik over dataet og få reduceret det på nogenlunde systematisk vis (Halkier 2018:75). Når man koder, kategoriserer og begrebsliggør sine data, er det også for at få overblik og forståelse for de indholdsmæssige emner i dataet. Kodning handler om at give dele af de udsagn og interaktioner der forekommer i fokusgruppeinterviewet en form for label, så de længere stykker tekst kan reduceres til tematiske overskrifter. Når man sætter de forskellige koder i forhold til hinanden, kaldes det for kategorisering. Her kan det være at der er sammenhæng, modsætning eller på anden måde en påvirkning, mellem nogle af koderne (Halkier 2018:77). De tematiske overskrifter kan både være empiristyret i form af at tage udgangspunkt i interaktioner og udsagn fra fokusgruppeinterviewene, eller mere teoristyret, hvor overskriften afspejler et eller flere teoretiske aspekter (Halkier 2018:77-78). Analysen i dette speciale vil indeholde tematiske overskrifter af begge slags. På den måde vil analysen både indeholde tematikker som informanterne selv har valgt at fortælle om under interviewene, og tematikker hvor det mere er de hverdagslivsteoretiske perspektiver som ligger til grund for en tematik. Det er også her den adaptive tilgang kommer i spil, da hverken empiriindsamlingen eller analysen vil være domineret af hverken teorier eller empirisk data, men nærmere end blanding heraf, hvor jeg både vil anvende de hverdagslivsteoretiske perspektiver på min empiri, og have en åbenhed over for at der kan være sociale situationer eller andre ting i empirien, som mine hverdagslivsteoretiske perspektiver ikke kan forklare eller ikke forholder sig til (Layder 2011:4f). Begrebsliggørelse er det sidste redskab, hvor koder og kategorier sættes i forhold til data og i forhold til de teoretiske begreber. Her forsøger man at underordne det mere specifikke i dataet, under noget mere generelt fra teori eller eksisterende forskning (Halkier 2018:78).

7. Analyse

Forandringer i pausestrukturer og pædagogernes oplevelser af disse

I følgende afsnit vil jeg præsentere pædagogernes oplevelser og beskrivelser af deres arbejdsmæssige hverdag før COVID-19 epidemien ramte Danmark, samt hvordan sundhedsmæssige retningslinjer medførte obligatoriske forandringer i denne. Dette er væsentligt for analysen, da pædagogerne, under de tematikker som kommer senere i analysen, ofte vil bruge tiden før COVID-19 epidemien som referenceramme, når de beskriver deres oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien. Denne referenceramme er også central at få redegjort for, når de hverdagslivsteoretiske perspektiver skal appliceres på de udsagn og oplevelser pædagogerne fortæller om og diskuterer, i forbindelse med deres oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19. For både Schutz, Bech-Jørgensen og Jakobsen er der, Jf. hele afsnit 5, grundantagelse eller betingelser som skal gælde, før den viden vi har opnået gennem hverdagslivet kan opretholdes. Når jeg skal analysere forandringer i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag, må jeg derfor først få tydeliggjort, hvad disse forandringer er forandringer fra.

Til trods for at mit spørgsmål til pædagogerne lyder således: "Hvis I husker tilbage på den arbejdsmæssige hverdag der var før og i perioden op til corona-epidemiens udbrud, hvordan så sådan en typisk arbejdsdag ud for jer før det? (Interview 1:2)", svarer pædagogerne relativt kort på, hvordan hverdagen så ud før COVID-19. Til gengæld begynder de ret hurtigt at sammenligne hverdagen fra før COVID-19 med hverdagen under implementeringen af restriktionerne, hvor de i begyndelsen af fortællingerne og interaktionerne, fortæller og diskuterer hvilke positive forandringer restriktionerne medførte i begyndelsen af epidemiens udbrud. Dette kan med Bech-Jørgensens begreber selvfølgeligheder og skred, anskues som værende skred i hverdagsmæssige strukturelle selvfølgeligheder, eftersom første implementering af restriktioner i dagtilbuddene krævede omstrukturering af den hverdag og de selvfølgeligheder pædagogerne var vant til før COVID-19 epidemien ramte. Jeg vil nu komme med flere forskellige eksempler på, hvordan pædagogerne oplevede disse skred i tidsmæssige og strukturelle selvfølgeligheder, da implementering af de første restriktioner skulle foretages.

Gitte beskriver, hvordan hendes arbejdsmæssige hverdag så ud tidsmæssigt før COVID-19 epidemien således:

"Alle dem der mødte før kl 8 havde en formiddagspause hvor vi gik op i et fælles personalerum omkring kl 9. Og så skiftes man, vi var typisk 2 på stuen som skulle have pause om formiddagen. Og det pressede vores formiddag så vi kom faktisk aldrig i gang med aktiviteter før 9.45-10. Og kl 10 skal vi gå ind fra legepladsen og stoppe aktiviteterne for at komme i gang med at spise kl 10.30. Så der var ikke ret meget aktivitet om formiddagen, og det var der heller ikke om eftermiddagen."

(Interview 1:2)

Citatet vidner om at der, til trods at Gitte understreger en form for anspændt tidsmæssig plan, før COVID-19 eksisterede en tidsmæssige rutine om formiddagen i hendes institution, og at personalet gjorde hvad de kunne for at efterleve denne tidsplan. Det interessante ved Gittes situation, og måden hvorpå hun beskriver den arbejdsmæssige hverdag før COVID-19 i forhold til efter, er at COVID-19 nærmest beskrives som en mulighed for at få de pædagogiske øjne op for nye måder at udføre de rutiner, som af ovenstående citat kunne fremstå kaotiske og svære at udføre inden for den tidsmæssige ramme der var afsat. Gitte fortsætter med følgende udsagn i forlængelse af ovenstående citat:

"Efter at corona ligesom er startet så har vi jo ikke måtte holde pauser sammen. Så det er blevet til at vi holder pause på stuen, hvilket faktisk gør at vi er mere personale ved børnene fra kl 9 om morgenen. Og der kommer aktiviteter i gang klokken 9. Så nu har vi faktisk en hel time hvor vi kan lave aktiviteter og være på legepladsen, gå ture og hvad vi nu ellers gør. Så vi har meget mere aktivitet med børnene her efter corona. Og det er faktisk noget af det vi fastholder i vores institution efterfølgende". (Interview 1:2-3)

Ud fra Gittes ovenstående udsagn, tyder det på at de forandringer som COVID-19 først havde på den arbejdsmæssige hverdag og hvordan denne kunne udføres, medførte muligheder for pædagogerne i forhold til at forandre pausestrukturer og aktivitetsrutiner, som førhen var faste og oftest svære at få til at gå op. I takt med at muligheden for at pædagogerne kunne holde pause sammen i personalerummet forsvandt i en periode, opstod der nye muligheder for nærvær med

børnene. Til trods for at det nu står pædagogerne frit for at holde pause i personalerummet igen, understreger Gitte at de fastholder den nye rutine med at holde pause på stuen i stedet for, da det virker til at glæde både personale og børn i institutionen. Dette bekræfter Gitte efterfølgende i interviewet, hvor hun forklarer hvorfor de har valgt at fastholde den nye pausestruktur, også efter at retningslinjerne ikke længere er aktuelle:

”Det er simpelthen sket efter corona, at vi har droppet vores pause fordi vi kan se at vi giver børnene rigtig meget mere. Ved at vi også har været stueopdelt, så er vi meget tættere på børnene, vi får en meget tættere relation til det enkelte barn. Også fordi vi kun har 13 børn vi skal forholde os til, hvor vi før havde 35” (Interview 1:3).

I de tre ovenstående citater fra Gitte, finder jeg det passende at applicere dele af alle 3 hverdagslivsteoretiske perspektiver. Den ændring omkring pausestrukturen på arbejdspladsen, som ifølge Gitte har ført til mere nærvær med og bedre relation til det enkelte barn, kunne i princippet være foretaget uden at restriktionerne grundet COVID-19 epidemien var gældende. Eftersom mere nærvær og bedre relation til det enkelte barn kan siges at være værdier som den gode pædagogiske praksis bestræber sig på (jf. afsnit 2.3.1), kan det forekomme mærkværdigt at en så simpel forandring som at ændre lokationen på formiddagspausen fra personalestuen til vuggestuestuen, ikke er foretaget før. Netop her kan de hverdagslivsteoretiske perspektiver være med til at forklare dette på følgende måde:

For det første kan jeg ifølge Schutz forklare og analysere det med den naturlige indstilling og common-sense begrebet. Jf. Schutz tanker om kendsgerninger, og hvordan mennesker er i stand til at fortolke og betragte disse (s 29), har pausesituationen på Gittes arbejdsplads før COVID-19 epidemien, ikke set ud på anden måde, end at man holdt pause i personalerummet. For hverken Gitte eller hendes kollegaer, har der før været grund til, nødvendighed for og måske endda heller ikke mulighed for at omstrukturerer pauserne, da referencerammen i forhold til hvordan der skal afholdes pause, har været den samme for Gitte og hendes kollegaer. De har altid gjort det på den måde, at man holder pause på personalestuen, så hvorfor ændre det? Pauseafvikling kan siges at gå ind under den praktiske del af, hvordan en arbejdsmæssig hverdag afvikles for pædagogerne. På den måde kan der siges at hele situationen omkring pauser, før kun har måtte ansues som noget,

hvor børnene og den gode pædagogiske praksis, ikke har indgået i måden at tænke afvikling af pauser på. Gitte og hendes kollegaers bevidstheder, har dermed ikke været rettet imod forandring af pausestrukturen før, og har derfor ikke overvejet hvilke positive virkninger forandringer i denne kunne medføre for børnene og deres trivsel.

For det andet kan jeg ifølge Bech-Jørgensens forklare og analysere Gittes udsagn om forandringerne i hende arbejdsmæssige hverdag, med de tre forklaringstyper samt responsivetsbegreberne. Jf. Bech-Jørgensens måde at anskue hverdagslivet og dets betingelser på, vil jeg kalde forandringen i Gittes arbejdsplads' pausestruktur for et brud, eftersom forandringen er omfattende for pædagogernes hverdag, og mærkbare i den forstand at det ændrer måden hvorpå der holdes pause for alle pædagoger i institutionen. Modsat Bech-Jørgensens måde at forklare hvordan individer typisk reagerer på skred, brud og forskydninger, nemlig ved at forsøge at genskabe den selvfølgelighed som enten bruddet, skreddet eller forskydningen har forårsaget, vil jeg nærmere betegne det som Gitte og hendes kollegaer har gjort i pausesituationen som at omskabe selvfølgeligheden. Modsat de empiriske eksempler med arbejdsløse kvinder i Bech-Jørgensens bog, ser pædagogerne i Gittes institution ikke nødvendigvis brud og andre forandringer af hverdagslivets betingelser, som noget negativt. Denne indstilling går i øvrigt på tværs af institutioner og de andre interviewede pædagogers oplevelser af bruddene som COVID-19 epidemien har forårsaget for dem, hvilket jeg vil vende tilbage til senere i analysen. Hvis jeg yderligere inddrager Bech-Jørgensens begreb om social responsivitet i analysen af Gittes oplevelse, kan denne bruges til at forklare hvorfor de har bibeholdt forandringerne i den pausemæssige struktur på arbejdspladsen, selv efter at de sundhedsmæssige retningslinjer ikke er pålagt institutionen længere. Nogle af kendetegnene ved den sociale responsivitet er, jf. afsnit 5.2, improvisationer og uforudsigelighed. Begge kendetegn indgår i Gittes arbejdsplads' situation, da den vante pauseform ikke længere er en mulighed under COVID-19 epidemien. Responsiviteten kom på den måde i spil da Gitte og hendes kollegaer sammen fandt ud af at forandringen i pauserutinen medførte noget positivt for børnene samt for Gitte og hendes kollegaers relation og til og nærvær med dem. Hvis jeg yderligere tænker responsiviteten ind i pointerne fra afsnit 2.3.1, omhandlende børns trivsel og hvordan pædagogerne er i stand til at se og genkende dette ud fra deres faglige og personlige erfaringer, kan beslutningen om at fortsætte den nye pausestruktur i institutionen efter

COVID-19 anskues som et eksempel på hvordan den sociale responsivitet fører til faglige overensstemmelser blandt pædagoger.

For det tredje kan jeg, ifølge Jakobsen, forklare og analysere forandringen i pausestrukturen med begreberne om rationalitetsmyter og institutionelle logikker. Jf. afsnit 5.3 kan rationalitetsmyter siges at "udtrykke samfundsmæssige værdisætninger i kondenseret form og er i den forstand vanskelige at argumentere mod" (Jakobsen 2006:117ff). Pausesituationen og logikken i, at denne skulle afvikles i personalestuen, kan på den måde anskues som en rationalitetsmyte og en institutionel logik som også er meningsfuld for ansatte andre steder end i dagtilbudsinstitutionerne. Hele normen eller logikken om at holde pause i løbet af en arbejdsdag, og at denne pause oftest foregår i andre omgivelser end dem man arbejder under, kan siges at gå på tværs af organisationer på det danske arbejdsmarked. Dette forklarer også hvorfor der ikke før COVID-19 epidemien blev stillet spørgsmålstegn ved, hvorfor pausestrukturen så ud som den gjorde, hvis en ændring heraf kunne betyde bedre relationer til og mere nærvær med børnene, som jo i sidste ende er en af de værdier som vægtes absolut højest i den pædagogiske praksis, jf. afsnit 2.3. Pædagogernes oplevelser, tænke- og handlemåder, kan altså på den måde også forstås med udgangspunkt i institutionelle logikker og rationalitetsmyter, hvor dele af pædagogernes arbejdsmæssige hverdag fremstod som selvfølgeligheder og noget upåagtet, før COVID-19 epidemien ramte Danmark.

Gitte omtaler primært forandringerne i pausestrukturen, med fokus på hvad det har medført af positive konsekvenser for børnenes trivsel. Da pædagogerne kunne holde pauser på personalestuerne, var der, selvfølgelig, færre pædagoger inde på vuggestuestuen eller børnehavestuen, hvilket betød at der var færre pædagogiske hænder til samme antal børn, imens pauserne skulle afvikles. Til trods for at omstruktureringen af pauserne medførte positive trivselsmæssige konsekvenser for børnene, finder jeg det relevant at reflektere over og analysere omstruktureringen af pauserne med et andet perspektiv in mente, nemlig formålet med pauserne for pædagogerne. Ifølge BUPL defineres pauser i daginstitutioner og formålet med disse således:

"En pause i arbejdstiden er et kortere eller længere tidsrum, hvor arbejdet er ophørt og midlertidigt ligger stille. Formålet med at holde en pause er at sikre, at en medarbejder kortvarigt kommer væk fra sit arbejde, både fysisk og mentalt. Meningen med pauser er således at sikre, at medarbejderen

kan holde fokus på at løse sine arbejdsopgaver ordentligt og forsvarligt. Alle har ret til at holde en pause. Hvor mange pauser og hvordan pauserne tilrettelægges, drøftes og fastlægges på den enkelte institution.” (BUPL 2016)

Definitionen fra BUPL vægter altså at pauserne skal sikre at pædagogerne har de bedste vilkår fysisk og mentalt, til at udføre de pædagogiske arbejdsopgaver de står overfor i deres arbejdsmæssige hverdag. Definitionen vidner yderligere om, at der fra BUPL's side vurderes at der er større mulighed for at udøve den gode pædagogiske praksis, hvis pædagogerne i deres pauser ikke beskæftiger sig med arbejdsmæssige opgaver. Med Gittes udsagn om forandringerne i pausestrukturen sat op imod BUPL's definition af pauser og formålet med disse, tydeliggøres hvordan der inden for den pædagogisk faglige hverdag, og altså den kontekst som pædagogerne dagligt forsøger at udføre deres arbejde på bedst mulig vis, eksisterer konkurrerende perspektiver på hvad god pædagogisk praksis er. Dette er først og fremmest vist i specialets problemfelt, Jf. afsnit 2, men vises igen i Gitte og nogle af de andres udsagn i interviewene. Disse konkurrerende perspektiver, gør den pædagogisk faglige kontekst kompleks på den måde, at der altid vil være forskellige opfattelser af hvordan det pædagogiske arbejde udføres bedst, afhængigt af hvilket perspektiv man tager. Forandringen i pausestrukturen er et godt eksempel på dette. Ovenstående afsnit viser først Gittes og altså pædagogens perspektiv, derefter hendes opfattelse af børnenes perspektiv og til sidst vises BUPL's definition af pauser, som nærmere viser et perspektiv som delvist er politisk, eftersom der vægtes at pauserne skal sikre et forsvarligt arbejdsmiljø for pædagogerne, og delvist er institutionelt, da der også understreges at den enkelte institution selv kan ændre i, hvordan pauserne afvikles. Dette komplicerer den referenceramme jeg beskrev i det indledende afsnit i analysen, da der, som vist i analysen af Gittes udsagn og i min udfoldelse af BUPL's definition af pauser i dagtilbud, kommer flere referencerammer i spil under udførelsen af de pædagogisk faglige opgaver og dermed i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag.

Under afviklingen af fokusgruppeinterviewene talte vi meget om, hvordan pauserne blev afholdt før og efter COVID-19. Efter ovenstående fund og refleksioner kontaktede jeg blandt andre Gitte igen for at høre, hvordan pauserne blev afholdt i praksis under selve epidemien. Dette beskriver hun således:

”Vi holder pauseføring på stuen, hvilket betyder at vi stadig er sammen med de børn der endnu ikke er puttet. Vi tager os af hvis en vågner. Så om man kan kalde det pause ved jeg ikke helt, men vi får os sat på en stol og kan næsten i ro spise vores madpakke” (Gittes skriftlige beskrivelse af pausernes afvikling)

Med de tidligere tydeliggjorte pointer i dette afsnit taget i betragtning, kan jeg ud fra ovenstående citat udlede yderligere to pointer, som er interessante i forhold til både at besvare specialets problemstilling, og i forhold til hvordan forandringer i hverdagslivet kan forstås og analyseres. For det første kan jeg udlede, at Gitte er i tvivl om hvorvidt hun vil kalde den form for pause hun og hendes kollegaer holdt under COVID-19 epidemien for en reel pause. Dette er interessant, da forandringen i pausestrukturen på den måde også har forandret hverdagens forløb og hvad pauserne kan siges at være på arbejdspladsen.

Dertil er der også kommet en ændret opfattelse af typificeringerne (jf. afsnit 5.1), der netop er et begreb, hvor vi fortolker begivenheder ud fra indlærte forestillinger, og er med til at få hverdagslivet til at fungere, samt er rutineprægede og upåagtede. I og med pædagogerne ikke har tænkt på at ændre pauserne før det var en nødvendighed, og dermed et brud på den naturlige indstilling, er der også sket et brud på de typificeringer, der er i forhold til selve forståelsen af, hvad pause er og hvordan denne rutinemæssige handling skal udføres. Man kan også tale om, at der sker et brud på det Schutz kalder for hverdagslivets verden. Det er netop den verden, vi er blevet født ind i som andre har erfaret før os. Hvis man ser på BUPLs definition kan det forstås som et udtryk for en verden, der er erfaret forud for disse pædagoger, i og med de bare er hoppet lige ind i en allerede fastlagt pauserutine ud fra en forståelse af ”det har vi altid gjort, så det behøver vi ikke ændre”.

For det andet kan jeg udlede, at der i pausesituationen under COVID-19 epidemien er konkurrerende perspektiver, hvor jeg vurderer de mest aktuelle i denne situation til at være pædagogernes, børnenes, sundhedsstyrelsens og jf. BUPL's definition fagforeningens, eller en form for pædagogisk fagligt perspektiv på pauser. Disse to pointer vil jeg i følgende afsnit analysere dybere med Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener, og yderligere inddrage et begreb som jeg endnu ikke har præsenteret i specialet, nemlig Pierre Bourdieus begreber om 'felt' og 'doxa' (Bourdieu 2000:100). Jeg finder det ikke problematisk at inddrage to nye begreber i analysen, da jeg qua den adaptive teori, er åben overfor, hvis teorierne ikke kan forklare empirien. Dermed er jeg

åben overfor, hvis andre teoretiske perspektiver kan orientere mig mod en forklaring af empirien, hvorfor jeg nu kort vil præsentere de begreber jeg anvender i analysen fra Bourdieu, og derefter analysere pausesituationen og de konkurrerende perspektiver herpå, med Bourdieus begreber felt og doxa, samt Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener.

Bourdieu var fransk sociolog og beskæftigede sig med en bred vifte af empiriske emner. Jeg vil ikke komme nærmere ind på disse, eftersom det kun er felt- og doxabegrebet der er nødvendigt at forstå, for at kunne anskue pausesituationen under COVID-19 epidemien med Bourdieus perspektiv på, hvordan forskellige samfundsmæssige strukturer og institutioner har deres egne felt og doxa (Järvinen 2013:378ff). "Et felt defineres som et netværk eller en konfiguration af objektive relationer mellem personer, fastlagt i kraft af deres placering i relation til de kapitalformer, som er aktive på dette felt" (Ibid). Kapitalformer dækker over visse specifikke egenskaber eller handlinger, som i et givet felt tilskrives positiv værdi. I det pædagogisk faglige felt kunne dette fx være evnen til at genkende og udføre arbejdsopgaverne i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag. "Tilhørende hvert felt er en specifik doxa som består af feltets egne commonsense-forestillinger om ret og uret, normalt og unormalt, kvalificering eller diskvalificering. Alle etablerede felter tenderer mod at skabe en naturalisering af deres egen vilkårlighed. Det mest usynlige er typisk det mest „selvfølgelige“, det der betragtes som så naturligt, at det ikke engang behøver at diskuteres" (Ibid). Hvis vi anvender Bourdieus to ovenstående begreber på omstruktureringen af pauserne, kan mine tidligere analytiske pointer på situationen bakkes op og suppleres af pointerne som kan udledes gennem anvendelse af Bourdieus begreber. Fx den tidligere nævnte pointe med, at Gitte og hendes kollegaer ikke tidligere har haft grund til og, specielt med Bourdieus doxa begreb, begrænset mulighed for at ændre på pausestrukturen inden COVID-19 epidemien ramte Danmark. Ifølge Bourdieu ønsker de sociale aktører som er etableret i et givent felt nemlig ikke at ændre på de betingelser, der karakteriserer feltets doxa. Derimod er det typisk de nytilkomne sociale aktører i feltet som kan have ideer eller tilgange eller opfattelser, som bryder med det allerede etablerede doxa feltet har (ibid:378-379). De etablerede i pausesituationerne i dagtilbud under COVID-19 epidemien, må siges at være pædagogerne. Hvis jeg skal prøve at identificere de nytilkomne i det felt som jeg kalder for den pædagogiske hverdagspraksis, kan det være udfordrende da der som tidligere pointeret er flere konkurrerende perspektiver i den kontekst jeg forsøger at analysere. De mest magtfulde nytilkomne kan siges at være sundhedsstyrelsen, da de allerede inden kampen om

feltets doxa, triumferer deres magt igennem i form af de sundhedsmæssige retningslinjer, som ikke står til forhandling for dagtilbuddene og de sociale aktører heri. Det pædagogiske felts doxa, herunder pausestrukturen under COVID-19, er på den måde blevet ændret på baggrund af nogle samfundsmæssige karakteristika eller vilkår, som ikke før er set i magtkampen og forandringer i den pædagogiske praksis og dennes doxa. Magtkampen består normalt mellem de nytilkomne og de etablerede i et felt, og det kan dermed siges at det oftest er sociale aktører som typisk forandrer feltet og den sociale verden (ibid:379), hvorimod COVID-19 ikke kan karakteriseres som en social aktør eller en social gruppe. Den doxa som pædagogerne før COVID-19 var vant til og levede i, uden at diskutere og stille spørgsmålstejn til fx afviklingen af pauser, blev forandret på en måde så diskussioner og spørgsmål pludseligt kunne stilles, til det der ellers længe havde været det mest selvfølgelige og usynlige i pædagogernes hverdag førhen.

Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener af selvfølgeligheder, kan i forlængelse af ovenstående inddragelse af Bourdieus felt- og doxabegreb, anvendes til at forklare hvordan upåagtede aktiviteter tilsammen danner rammerne for, at hverdagen for det meste kan afvikles i en form for fælles enighed om, hvilke normer og regler der indgår i denne hverdag. På den måde behøver de sociale aktører som indgår i en given hverdag, ikke at undrer sig, diskuterer og på anden vis bruge tid og energi på at begå sig i den hverdagsmæssige kontekst (Bech-Jørgensen 1994:252). Forandringen i pausestrukturen på pædagogernes arbejdspladser, kan med Bech-Jørgensens pointer om symbolske ordener af selvfølgeligheder også påvise hvordan sociale aktører tilpasser sig forandringer og genskaber selvfølgeligheder. Som Bech-Jørgensen formulerer det: "Kun i et tilbageblik vil det være muligt at erkende, at der er selvfølgeligheder der er blevet skabt, og selvfølgeligheder der er blevet opløst. (...) når selvfølgeligheder ganske upågtet flettes sammen i en symbolsk orden, bliver de som den fast jordbund vi bevæger os på hver eneste dag" (ibid:253). Dette perspektiv giver god mening at overdrage på og bruge til at beskrive og forklare pædagogernes oplevelser af forandringerne under COVID-19 epidemien, og særligt til at forstå hvordan forandringer i hverdagens vilkår hurtigt indlejres som nye selvfølgeligheder for både den enkelte pædagog, men også for institutionerne og praksissen som helhed. I Gittes udsagn kan der også ses nye symbolske ordener og selvfølgeligheder. En af måderne hvorpå dette kan ses, er ved at Gitte og hendes institution har valgt at beholde flere af de forandringer som de sundhedsmæssige retningslinjer medførte, herunder pausestrukturen, aflevering af børn ved døren og ikke inde på

selve institutionen og den øgede opmærksomhed på hygiejne. Bech-Jørgensen påpeger, hvordan de symbolske ordener af selvfølgeligheder bliver opretholdt gennem daglige gentagelser, som frembringer regelmæssighed og forudsigelighed i hverdagslivet. Denne pointe kan være med til at forklare, hvorfor pædagogerne hurtigt tilpasser sig og efterlever de nye hverdagsmæssige vilkår, til trods for flere empiriske eksempler på at de sundhedsmæssige retningslinjer også har medført frustration for pædagogerne, hvilket jeg senere vil komme ind på i analysen.

Jeg vil afslutte dette afsnit, med at vise at der til trods for mange fællesoplevelser af COVID-19's påvirkning på den arbejdsmæssige hverdag for pædagogerne jeg har interviewet, også eksisterer forskellige opfattelser af de sundhedsmæssige retningslinjers konsekvenser for den arbejdsmæssige hverdag. Dette kan ses i følgende udsagn fra Hanne og Simon, som oplevede forandringerne i pausestrukturen på anden måde end Gitte. De beskriver nogle af de negative konsekvenser ved den nye pausestruktur således:

"Men noget af det jeg også vil sige, det har jeg faktisk slet ikke fået sagt, nu ved jeg ikke om I har haft det samme Simon, men noget af det der har været vildt presset for mig og mine kollegaer, det er at vi ikke har holdt pauser sammen i halvanden år. (...) At man har holdt pause hver for sig, fordi man ikke har måtte sidde sammen. Så i mit tilfælde har jeg ikke holdt pause i personalestuen i halvandet år, og har holdt pause med min samme tætte kollega, og det er ikke fordi det ikke har været hyggeligt, men det har også betydet rigtig meget for det sociale på arbejdspladsen, at man ikke har de der stunder med sine kollegaer rundt i hele huset. Så der er nogen kollegaer man nærmest ikke har snakket med, hørt ind til eller fulgt med i deres liv i halvandet år. Selvfølgelig har vi kommunikeret på en anden måde. Men det der med at... Det har været vanvittigt at vi ikke har måtte holde pause sammen." (Interview 2:14).

Simon fortsætter efter Hannes udsagn, og beskriver hans oplevelse af at personalestuen ikke har været tilgængelig således:

"Ja det har det. Også at man ikke har kunne opretholde den gode forældrekontakt, det synes jeg godt nok har været svært. Fordi jeg synes vi har en rigtig god en, der hvor jeg arbejde. Vi er på fornavne med alle forældrene og spørger ind til søskende og alt muligt. Det har sgu været hårdt at

undvære det, for det er så vigtigt med den tillid. Og det har forældrene også givet udtryk for at de virkelig har savnet.” (Interview 2:14)

Hanne og Simons bevidstheder, husker altså tilbage på forandringerne i pausestrukturerne og personalestuens tilgængelighed, med andre oplevelser i fokus, end den slags oplevelse Gitte fortalte om, da hun skulle huske tilbage på dette. Endnu engang kan nogle af de tidligere benyttet analytiske værktøjer, anvendes på udsagnene fra Hanne og Simon. Hvis vi først ser nærmere på udsagnene, med Bech-Jørgensens begreber om skred, brud og forskydninger, kan det udledes at både Simon og Hanne har oplevet det samme eller lignende brud på pausestrukturerne som Gitte, men at de fortæller om oplevelserne med fokus på konsekvenser som må siges at være negative, som fx mindre socialt samvær med kollegaer og dårligere muligheder for at opretholde den gode forældrekontakt. Dette vidner også om, at Simon og Hanne har oplevet bruddet på de nogle af de selvfølgeligheder og symbolske ordener som eksisterede i deres hverdag før COVID-19 epidemien, som værende udfordrende og begrænsende for deres muligheder for at udøve og praktisere nogle dele af den gode pædagogiske praksis. Hvis vi jf. afsnit 2.3.2 omhandlende forandringsarbejde i det pædagogiske fag, ser på forandringerne i pausestrukturerne fra de forskellige sociale aktørers perspektiver som indgår i konteksten, kan forskellene på oplevelserne på bruddene forklares med, at de sociale aktører har forskellige interesser i situationen. Sundhedsstyrelsens interesser kan primært siges at være, at de sundhedsmæssige retningslinjer bliver efterlevet i praksis på institutionerne. Pædagogernes interesser kan siges både at ligge i, at de selv har acceptable og rimelige forhold at udføre deres arbejde under, samt at det arbejde de udfører, stadig skal kunne skabe rammer hvori børnene trives. Forældrenes interesser kan, ud fra fx Simons beskrivelse af den manglende kontakt til forældrene og tilliden denne kontakt normalt giver, siges at bestå af tillid til at pædagogerne passer på deres børn og at der er en form for overensstemmelse og frekvent interaktion mellem forældre og pædagoger om, hvordan det pædagogiske arbejde skal udføres og bliver udført i praksis. På den måde kan jeg også med en blanding af Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener af selvfølgeligheder, Bourdieus begreb om felt og doxa samt Jakobsens begreb om institutionelle logikker, udlede at der alt efter hvilket af de konkurrerende perspektiver, som man må sige der eksisterer i den kontekst som dette speciale

beskæftiger sig med, man anskuer konteksten fra, eksisterer forskellige selvfølgheder, doxa og logikker.

Restriktionernes forandring af den pædagogiske praksis – mindre grupper for vuggestuer og børnehaver

I følgende afsnit vil jeg komme ind på en tematik, som jeg før fokusgruppeinterviewene ikke havde overvejet kunne differentiere så meget pædagogerne imellem, afhængigt af om de arbejder i en vuggestue eller i en børnehave. Hverken i specialets indledning, problemfelt eller metodeafsnit, er der gjort betydelig forskel på den gode pædagogiske praksis for pædagogerne, afhængigt af hvorvidt deres hverdagsmæssige kontekst udspiller sig i en børnehave eller vuggestue. Derfor er tematikken omhandlende opdelingen af børn i mindre grupper i dagtilbuddene under COVID-19 epidemien, ikke en tematik hvor jeg havde forventet at der var så en stor forskel i pædagogernes oplevelser heraf, som jeg fandt ud af at der var gennem fokusgruppeinterviewene. Til trods for forskelle mellem pædagogerne, afhængigt af om deres arbejdsmæssige hverdag udspiller sig i en børnehave eller vuggestue, er der også ligheder på tværs af institutionstyperne. Disse forskelle og ligheder vil jeg nu præsentere og derefter analysere.

I interview 2, hvor det er Simon og Hanne der indgår som informanter, kommer der både ligheder og forskelle til syne, i disse to pædagogers oplevelser af opdelingen af børnene i mindre grupper, hvor hver gruppe havde en enkelt pædagog tilknyttet. Opdelingen var et af de større punkter under sundhedsstyrelsens sundhedsmæssige retningslinjer (2020). Hanne, som arbejder i en vuggestue, beskriver hendes oplevelse af opdelingen i mindre grupper således:

"(...) i et fag som vores, hvor vi er så afhængige af hinanden som kollegaer og det at kunne hjælpe hinanden når noget er svært eller når der er nogle børn som har ekstra behov for hjælp som gør at man bliver nødt til lige at være ekstra til stede ved det enkelte barn, så har man brug for hjælpe på kryds og tværs af hinanden. Og da corona så ramte, så måtte vi ikke hjælpe hinanden. Så var vi låst i de her grupper og stuer, og i starten da corona var vi låst i helt små grupper, hvor man havde, for mit vedkommende i vuggestuen havde jeg 3-4 børn som var mine og de børn måtte kun være sammen med mig, og ikke nogen af de andre børn eller voksne. Og når 2 af de børn så er børn man kører ind som nye børn, og så stadigvæk skal ramme de ældste... Altså de yngste og de ældste i

vuggestuen... At ramme dem i samme gruppe og give noget til dem alle sammen uden at kunne få hjælp, det var virkelig noget der ramte os som personalegruppe..." (Interview 2:3).

Af citatet kan det udledes, at Hanne oplevede det som en udfordring i hendes arbejdsmæssige hverdag, at børnene skulle være opdelt i mindre grupper med en enkelt pædagog tilknyttet til hver, grundet mangel på muligheden for at få og give hjælp fra og til kollegaerne i institutionen, som hun havde været vant til fra før restriktionerne, ramte arbejdspladsen. Et konkret eksempel på en situation, hvor det som Hanne beskriver i ovenstående citat, bliver aktuelt, beskriver Hanne således:

"Det blev sådan meget voldsomt i starten, at så havde jeg de 4 børn og hvis jeg skulle ud at skifte en ble eller putte en, så skulle de 3 børn følge med fordi jeg ikke kunne efterlade dem nogen steder, fordi de måtte ikke være sammen med andre. Så det blev sådan meget praktisk for børnene at så skulle jeg putte et barn, så alle 3 andre børn måtte komme med ud og putte. Så var der en som skulle skiftes, så skulle alle med ud på badeværelset og skifte. Og når man så havde skiftet den ble og måske var kommet ud på legepladsen, så havde den næste noget i bleen og så måtte man ind igen. Så jeg synes egentlig det der med at skulle forklare sådan nogle små børn at de ikke bare kunne løbe over til hvem som helst og at de ikke kunne lege med hvem som helst..." (Interview 2:4).

Citatet vidner om, at det er grundet vuggestuebørnenes behov for at der nærmest konstant er en pædagog som tager sig af det enkelte barn, der ligger til grundlag for at Hanne oplever det som en udfordring at være opdelt i mindre grupper. For Hanne og hendes kollegaer lå udfordringerne altså i, at det ikke var specielt praktisk for de arbejdsmæssige opgaver der daglige udføres, at muligheden for at kalde på en kollega i situationer som ovenstående, ikke længere var en mulighed. Modsat Hanne havde Simon en noget mere positiv oplevelse af opdelingen. Han beskriver den arbejdsmæssige hverdag med opdelinger i mindre grupper således:

"Jeg tror faktisk jeg havde en lidt anden oplevelse af det at være låst fast med 6 børn og ikke kunne omgås de andre. For mig var det en positiv oplevelse. Jeg havde 6 skolebørn, så de var jo jævnaldrende alle sammen, så det var jo en stor fordel. Men at strukturen blev vendt på hovedet, og at man skulle planlægge dag for dag. (...) Så gjorde det at det var meget nemmere at lave noget

spontant og gribe børnenes bolde, og lade dem være med til at ligge hverdagen og hvordan den skulle bygges op. Det synes jeg egentlig var rigtig positivt, og man lærte børnene at kende på en helt anden måde, fordi der blev meget mere tid til de børn som også... Ja nogle gange bevæger sig lidt langs væggen og ikke har brug for voksenkontakt. Det fik de jo så der, og det synes jeg var rigtig positivt. (...) Og så det Hanne siger, det var jo lidt hårdt at man ikke kunne hjælpe hinanden, men efterhånden som tiden gik så var der egentlig stor tillid til at alle havde styr på deres. Og det var også befriende ikke at skulle tænke på andre end sin egen gruppe.” (Interview 2:4).

Simons citat vidner om, at det har været noget nemmere for ham at stå i situationen hvor børnene blev opdelt i mindre grupper. Simon påpeger, at han synes det var en fordel, at de børn han skulle være pædagog for i den opdelt gruppe, alle var skolebørn og jævnaldrende. Han anerkender Hannes oplevelse af, at manglen på nærliggende hjælp fra kollegaer var hård, men giver ikke udtryk for at det var lige så udfordrende for ham, som det var for Hanne. Noget af det interessante ved at sammenligne Hannes og Simons oplevelser af opdelingerne, er at det er de samme faktorer som påvirker de to pædagogers oplevelser af situationen, nemlig børnenes alder og evner til at stå på egne ben. For de ældre børn har det haft en positiv indvirkning at være opdelt i mindre grupper, hvor det for de yngre børn har været en udfordring.

Jeg vil nu anvende Bech-Jørgensens responsivitetbegreb og forklaringstyper på Simons og Hannes oplevelser af opdelingen i mindre grupper. Simon giver udtryk for, at opdelingen har givet ham mulighed for at fordybe sig i den enkelte gruppes behov, og lade dem være med til at bestemme hvordan hverdagen skulle se ud. For Hanne er det manglen på de selv samme muligheder som Simon oplever at opdelingen giver ham, der er udfordringen for hende i situationen. De børn hun er pædagog for, kan ikke selv være med til at opfylde deres egne behov, på samme måde som Simons børnehavebørn kan. Opdelingen kan i begge pædagogers situationer betegnes som brud på hverdagens selvfølgheder, og dermed en omstrukturering af disse. Hvor Hanne oplevede bruddet på disse selvfølgheder som førende til dårligere muligheder for at udføre den gode pædagogiske praksis, åbnede det for Simon op for en ny struktur, hvor der for det første blev flere pædagoger pr. barn i børnehaven, for det andet gav det enkelte barn mere indflydelse på dets egen hverdag og for det tredje gav pædagogerne mulighed for at fordybe sig og opfylde det enkelte barns behov. Hvorvidt pædagogen oplevede opdelingen som noget positivt eller negativt, kan yderligere

forklares med responsivitsbegrebet. Som Bech-Jørgensen formulerer det, så er "Mennesket et responsivt væsen, der lever op i andres nærvær (...) Sproget forudsætter således responsiviteten, - evnen til gensidigt at give gensvar, men også til at forgribe modpartens gensvar og sætte sig i modpartens sted." (Bech-Jørgensen 1994:97). På den måde vil muligheden for social responsivitet mellem pædagog og barn være forskellig for Simon og Hanne, da børnene de arbejder med, befinder sig i forskellige faser i deres liv. Muligheden for social responsivitet mellem pædagogerne, betyder mere for Hanne og hendes kollegaer i situationen med opdeling i mindre grupper, end den gør for Simon og hans kollegaer, eftersom børnene i børnehaven i højere grad er i stand til at bidrage til det elementære fællesskab, som den sociale responsivitet udgør.

Sundhedsmæssige retningslinjer vs. God pædagogik – Hvornår vinder hvad?

I dette afsnit vil jeg præsentere og analysere nogle dele af empirien, som omhandler situationer hvor de sundhedsmæssige retningslinjer og den gode pædagogiske praksis kolliderer. Pædagogerne har i nogle af disse situationer været nødsaget til at træffe faglige valg, hvor de enten er gået på kompromis med den gode pædagogiske praksis eller de sundhedsmæssige retningslinjer. De første empiriske eksempler på sådanne kollisioner giver pædagogerne mig efter jeg spørger ind til, hvordan de balancerer prioriteringen af den gode pædagogiske praksis og de sundhedsmæssige retningslinjer (interview 1:9-10). Først vil jeg præsentere de mest relevante udsagn pædagogerne gav mig i interviewet, og derefter analysere dem så de også kan sammenlignes. Dette giver mig den bedste mulighed for at eksemplificere de hverdagslivsteoretiske perspektiver i empirien. Den første som svarer på dette spørgsmål er Morten, som har følgende udsagn om emnet:

"Vi havde i hvert fald i starten rigtig mange eksempler på børn der efterspurgte bestemte legesager, bøger, jamen hvad vi nu havde af trælegesager som ikke gik ind under de retningslinjer der hed at tingene skulle kunne vaskes og kunne tåle det. Og vi havde misforstået noget i starten, hvor vi havde lavet en kasse med nogle rum til nogle ugedage, hvor vi fik at vide at det måtte vi ikke, fordi i starten kunne corona åbenbart overleve mange dage nede i sådan en kasse. Så vi troede vi havde kørt den gode stil med mandag-fredag ordning, og tage alt muligt sjovt frem og så

gemme det væk. Men det kunne vi ikke. Det fik vi lov til i én dag og så blev det ellers pakket ned igen.” (Interview 1:10).

I mine transskribering af interviewet har jeg noteret følgende efter Mortens udsagn, som er relevant for senere analyse heraf: ”Gitte og Trine griner og nikker genkendende til situationen” (Interview 1:10). Morten fortsætter:

”Så der kan man sige der har været nogle eksempler på hvordan vi har haft svært ved at følge barnets spor, initiativ og idéer under coronanedlukningen til at starte med, fordi så mange ting blev taget fra os. Så synes jeg til gengæld at børnene lynhurtigt fandt ud af at lege med det der var. De få ting vi nu havde. Og så måtte vi også være ret opfindsomme. Jeg havde en eftermiddag hvor den aktivitet vi havde når vi havde spist, det var at sætte en ipad op og sætte en youtube video på med børnesange, og så løb vi rundt om det bord der var inde i lokalet og råbte i takt til musikken. Og det var helt fantastisk.” (Interview 1:10).

Trine kommer med følgende udsagn, som svar på mit spørgsmål om balancering af prioritering mellem de sundhedsmæssige retningslinjer og den gode pædagogiske praksis:

”Men jeg tror også noget af det der har været rigtig frustrerende, fordi der kom de her to fløje i min institution, det var at reglerne blev tolket meget forskelligt. Selv i det område jeg er i, hvor der er 5 institutioner, gjorde vi det alle sammen forskelligt. Også hvordan vi tog imod børn. Der var en institution hvor de gjorde det [afleverede barnet om morgenen] ved lågen. Jamen forældrene fik lov til at komme ind på vores legeplads fx, altså alle de her små ting. Hvorfor er det så vi ikke kan udfordre det? Når vi kan tolke det så forskelligt, og der ikke har siddet noget pædagogisk personale overhovedet og gennemtænkt de første restriktioner, som virkelig provokerede rigtig rigtig mange i min institution, hvor man sådan tænkte: ”Hvem har lavet det her?”. Og jeg tror også det er derfor sådan noget som der opstod i min institution, netop at man kan tolke det her forskelligt... Det stod ikke sort på hvidt hvordan man skulle gøre det. Så vi skulle genopfinde hvordan vi gjorde det og så er der jo nogle institutioner hvor de har været til punkt og prikke, og tolkede det sådan som det står.” (Interview 1:15).

Jeg vil starte med kort at tolke på og analysere Mortens og Trines udsagn ved en inddragelse af Bech-Jørgensens forklaringstyper samt selvfølghedens symbolske orden, herefter inddragelse af Schutz' begreb om menneskets lysvågenhed og hvordan dette anvendes i ovenstående empiriske eksempler fra pædagogerne. Afsluttende vil jeg analysere ovenstående ved inddragelse af begreberne om rationalitetsmyter og institutionelle logikker sammen med Bourdieus doxabegreb, for at vise hvordan der sker forandringerne i pædagogernes arbejdsmæssige hverdage genskaber og skaber nye rationalitetsmyter, institutionelle logikker og doxa.

Med Bech-Jørgensens forklaringstyper, kan jeg ligesom tidligere kategorisere ovenstående udsagn fra pædagogerne som deres beskrivelser af brud på de hverdagsmæssige selvfølgheder de kendte fra tiden før COVID-19 epidemien ramte Danmark. De legesager som børnene i vuggestuen før COVID-19 epidemien frit kunne benytte fra dag til dag, kunne ifølge Mortens udsagn ikke længere benyttes på samme måde under de sundhedsmæssige retningslinjer. Dette kan med Bech-Jørgensens forklaringstyper betegnes som et brud på de tidligere hverdagsmæssige selvfølgheder. Mortens udsagn siger noget interessant og pædagogernes oplevelser og håndtering af de sundhedsmæssige retningslinjers påvirkning på deres arbejdsmæssige hverdag, i og med at Morten og hans kollegaer forsøgte at mindske eller begrænse bruddets konsekvenser for det arbejdsmæssige hverdagsliv, ved at komme med en alternativ løsning som potentielt kunne sikre, at hverdagen institutionen stadig kunne afvikles på en måde som var tættere på den hverdag de kendte før COVID-19 epidemien. Handlingen med at lave en kasse med ugens dage, hvor legetøjet så kunne opbevares i, indtil der ikke var mulighed for at COVID-19 virussen kunne overleve på legetøjets overflader, vidner om at Morten og hans kollegaer forsøgte at efterleve de sundhedsmæssige retningslinjer samtidig med at de forsøgte at opretholde dele af de hverdagsmæssige selvfølgheder de tidligere var vant til. Mortens udsagn vidner yderligere om, at børnenes evner til at tilpasse sig situationen og stadig trives til trods for mangel på nogle af de værktøjer som tidligere bidrog til at sikre denne trivsel. Pædagogerne var nødsaget til at tænke på andre og nye måder at sikre børnenes trivsel og hverdagsmæssige gang under COVID-19, hvilket eksemplet med IPaden og fællessangen er et godt eksempel på. Uden at gå yderligere ind i børnenes muligheder for forståelse af COVID-19 situationen, vil jeg betragte disse muligheder for at være begrænset. Men ud fra Mortens udsagn kan det udledes, at børnene hurtigt var i stand til at

genkende leg og sjov i andre aktiviteter end lige præcis dem de var vant til fra før COVID-19 epidemien. Med Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener af selvfølgeligheder, kan situationen Morten beskriver anskues som en genskabelse af den orden af selvfølgeligheder som omhandler leg i vuggestuen. Som Bech-Jørgensen formulerer det: "En symbolsk orden af selvfølgeligheder er kendetegnet ved særlige normer og regler for dens konstituerende bestanddele: vaner, kommunikation og håndtering af objekter. Disse konstituerende bestanddele er uadskillelige og indbyrdes afhængige" (Bech-Jørgensen 1994:252). Gentagelser af de nye måder at lege på i institutionen under COVID-19 epidemien, kan på den måde siges at have skabt mening, sammenhæng og nye selvfølgeligheder for både pædagogerne og børnene, til trods for flere brud på de tidligere selvfølgeligheder. Yderligere kan uge-kassen med legetøj betragtes som et objekt der var med til at genskabe nogle selvfølgeligheder og symbolske ordene under COVID-19 epidemien i institutionerne. Dette udleder jeg af, at de andre pædagoger i fokusgruppeinterview grinte og nikkede genkendende til situationen, da Morten fortalte mig om uge-kassen og dens tænkte funktion.

Ser man på Trines udsagn, kan Bech-Jørgensens begreb om symbolske ordener endnu engang avendes til at forstå pædagogernes oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag, og sammenligne denne på tværs af institutioner. Som Trine beskriver, har der ifølge hende været forskellige opfattelser af, hvordan de sundhedsmæssige retningslinjer fra sundhedsstyrelsen skulle tolkes og efterleves. Disse forskellige opfattelser kan med Bech-Jørgensens begreb forklares, hvis jeg stiller følgende spørgsmål til Trines udsagn: "Hvordan kan forskellige institutioner, som er i område sammen, tolke de sundhedsmæssige retningslinjer på så forskellige måder, at de alle i praksis efterlever retningslinjerne forskelligt?". Med nogle af de tidligere udledte pointer i analysen, kan det siges at der på nogle tidspunkter eksisterer nogle symbolske ordener af selvfølgeligheder på tværs af institutionerne. Modsat kan Trines udsagn vidne om, at der også kan være forskel på, hvordan den enkelte institution og de sociale aktører heri tolker retningslinjer og dermed udføre den daglige pædagogiske praksis. Dette er et godt eksempel på hvordan arbejdsmæssige hverdage i lignende institutioner, hvor der deles faktorer såsom værdier, idealer og tilgange, stadig kan være vidt forskellige, afhængigt af den unikke sammensætning af sociale aktører som tilsammen skaber og genskaber den unikke symbolske orden der eksisterer i den enkelte institution. På den måde kan forskelligheden i måderne hvorpå de enkelte institutioner og deres sociale aktører tolkede

retningslinjerne, som Trine beskriver, forklares med Bech-Jørgensens måde at beskrive forholdet mellem den symbolske orden og udefrakommende faktorer: "Og justeringer og improviseringer gør det muligt at opretholde denne orden på trods af eksternt betingede forandringer" (Bech-Jørgensen 1994:252).

Anskues Mortens og Trines udsagn med Schutz' begreb om menneskets lysvågenhed, kan der udledes andre relevante pointer, som kan bidrage til en forståelse af pædagogernes oplevelser og håndteringer af forandringerne i den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien. Jf. afsnit 5.1 er lysvågenheden et bevidsthedsplan, der udspringer af en bestemt indstilling, hvor livet og dets krav har vor fulde opmærksomhed. Denne form for indstilling kan det siges har været nødvendig for pædagogerne under COVID-19 epidemien, da hverdagslivet og særligt de krav som har været i dette under epidemien, har krævet og fået pædagogernes opmærksomhed. Schutz' idé om, at det kun er det præsterende og virksomme selv der er interesseret i livet og dermed er lysvågent (Schutz 2005:87), kan appliceres på den situation pædagogerne stod i, da de mange brud i deres arbejdsmæssige hverdag, skete på samme tid da de sundhedsmæssige retningslinjer skulle implementeres i institutionerne. Schutz beskriver bevidsthedsplanet som værende aktiv og ikke passiv, hvilket hænger godt sammen med den måde pædagogerne beskriver deres handlinger i omstillingen fra ingen eller meget få sundhedsmæssige retningslinjer, til alle dem som COVID-19 epidemien medførte i deres hverdag. Fx kan der fra Mortens første udsagn i dette afsnit, udledes at ham og hans kollegaer aktivt prøvede at efterleve retningslinjerne ved at indføre uge-kassen med opdelt legetøj. Løsningen på, at de var nødsaget til at justerer på legerutinerne og hvad disse indeholdt, kan siges at have krævet denne form for aktive bevidsthed, hvor det som Schutz kalder for handlingsplanet er i spil (Schutz 2005:86). Lysvågenheden kommer også til syne, i Trines beskrivelse af hvordan det frustrerer hende og hendes kollegaer, at retningslinjerne er udviklet og indført uden nogen form for pædagogisk personale involveret i processen. Trine beskriver hvordan det ikke stod sort på hvidt hvad der skulle gøres, og at pædagogerne aktivt måtte tage stilling til at genopfinde hvordan hverdagen skulle "gøres".

Med begreberne rationalitetsmyter, institutionelle logikker og doxa, kan der udledes yderligere forklaringer af Trine og Mortens oplevelser af forandringerne i deres arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien. Først og fremmest kan der, i Morten og Trines udsagn, stilles spørgsmålstejn ved hele ideen om rationalitetsmyters opståen i organisationer, eftersom myterne

defineres ved at være "rummelige hensigtserklæringer, der er kulturelt forankrede, og som derfor har fået et givet eller selvfølgeligt skær" (Jakobsen 2006:117). Eftersom, jf. Trines udtalelse om at der ikke har været nogen form for pædagogisk personale med i udarbejdelsen af de sundhedsmæssige retningslinjer, som må sige delvist at determinere den arbejdsmæssige kultur og struktur som pædagogerne har været underlagt under COVID-19 epidemien. På den måde er det "selvfølgelige skær", som de sociale aktører i en given organisation normalt udelukkende selv står får at skabe, under COVID-19 epidemien også skabt af samfundsmæssige kræfter, som for det første ikke normalt er involveret i forklaringen og legitimeringen af det pædagogiske arbejde, og for det andet er kræfter af en størrelse, hvor pædagogerne har haft betydningsfuldt mindre indflydelse på, hvordan det selvfølgelige skær i organisationen kunne se ud, under COVID-19 epidemien. Jakobsen pointerer, at rationalitetsmyterne "De udtrykker samfundsmæssige værdisætninger i kondenseret form og er i den forstand vanskelige at argumentere mod. Til gengæld kan der ofte fyldes et meget forskelligartet indhold på de samme rationalitetsmyter. De rummer sjældent et handlingsanvisende potentiale på nogen direkte måde, hvilket netop gør det interessant at studere deres virkeliggørelse i konkret organisatorisk praksis" (Jakobsen 2006:117). Til trods for at jeg ikke selv har været ude og anvende institutionel etnografi på de institutioner som indgår i min empiri, indeholder min empiri også eksempler på denne slags forskelligartet indhold på de samme rationalitetsmyter. Det gør den i den forstand, at pædagogerne og deres institutioner alle deler nogle af de oplevelser der har været i den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien, men at der samtidigt eksisterer eksempler i min empiri på, at pædagogerne også har handlet forskelligt på fx de sundhedsmæssige retningslinjer og oplevet forandringerne i de hverdagsmæssige rutiner forskelligt, som vist tidligere i analysen. Eftersom Trines udsagn vidner om at der netop ikke har været så tydelige instruktioner på, hvordan retningslinjerne kunne overholdes og samtidigt udføre den gode pædagogiske praksis, er dette et godt eksempel på en rationalitetsmyte i de pædagogiske institutioner under COVID-19 epidemien. Alle institutionerne har forsøgt at efterleve de samfundsmæssige værdisætninger, som i dette tilfælde primært omhandlede implementeringen af de sundhedsmæssige retningslinjer, men de har gjort dette på forskellige måder. I Trines udsagn kan der på den måde også ses hvordan de institutionelle logikker viser sig i empirien. Dette kan ses ved Trines undren over, at de 5 institutioner i hendes område alle har tolket retningslinjerne forskelligt. Logikkerne findes på den måde ikke i nogen objektiv forstand, men tilbyder en forståelsesramme for den sociale virkelighed som Trine

befinder sig i og agerer inden for (Jakobsen 2006:119). De sociale kræfter i form af pædagoger, forældre og børn i de forskellige situationer, har med hver deres handlinger i institutionen under COVID-19 epidemiens alle indgået i processen om at få situationen og de handlinger, udsagn og erkendelser som ligger heri, til at give mening for dem. Dette kan udledes af både Mortens udsagn om, hvordan pædagogerne og børnene sammen banede nye veje at få legen til at forblive en del af hverdagen, selvom der ikke var samme legetøj tingængeligt, og af Trines udsagn om, hvordan de 5 institutioner har gjort det at aflevere børn om morgenen på institutionen under COVID-19 forskelligt, men alligevel har de hver især fået det til at give mening for dem.

I både Mortens og Trines udsagn, er der elementer som kan tolkes på med felt- og doxabegrebet. Her kan jeg først og fremmest fremhæve, hvordan de hver især beskriver hvordan spillereglerne og normerne, altså feltets doxa, blev ændret i deres institutioner, uden at de selv havde direkte indflydelse på disse ændringer af hvad der nu skulle være normalt og unormalt, rigtigt og forkert, i mange situationer i deres arbejdsmæssige hverdag. Ifølge Mortens udsagn kan det udledes, at der både for pædagogerne og børnene i vuggestuen skete forandringer i den doxa som eksisterede i feltet, som jeg vil kalde for hverdagens forløb og rutiner i vuggestuen før COVID-19, hvilke resulterede i at nogle af de tidligere usynlige adfærdsregler, som fx at børnene måtte lege med alt det legetøj institutionen havde, nu blev synlige. Disse usynlige regler blev under COVID-19 epidemien synlige eftersom restriktionerne satte en stopper for mange af de selvfølgeligheder og upåagtede rutiner der eksisterede i hverdagen. Man kan på den måde også forklare det som skete i Mortens udsagn, med at det felt og den doxa som Morten og hans kollegaer kendte til og var etablerede i før COVID-19 epidemien ramte Danmark, ikke længere var det samme felt med den samme doxa. Hvor de nytilkomne i dette felt, som har mulighed for at påvirke og ændre feltets doxa, under normale omstændigheder typisk ville være nyansatte pædagoger, nye børn i institutionerne og disse børns forældre, var de forandringer af doxaen i af deres arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien grundet det som jeg vil kalde en mere atypisk form for nytilkomne, nemlig sundhedsmæssige retningslinjer og restriktioner. Doxaen kan således siges at være ændret på baggrund af nogle eksterne sundhedsfaglige faktorer, som normalt ikke determinerer "spillereglerne" i feltet.

I min empiri har jeg kunne finde flere eksempler på, hvordan pædagogerne har oplevet at udefrakommende faktorer og aktører, pludseligt skulle bestemme hvordan pædagogernes

arbejdsområde hver dag kunne og skulle afvikles under COVID-19 epidemien. Trine beskriver dette således:

”Det der nok har været mest frustrerende, det er når pædagogikken ikke har fyldt. Og det er jo sådan generelt med den pædagogiske praksis, når alle forvaltninger, regering og kommune vil bestemme hvordan vi skal gøre vores praksis. Så har det været frustrerende at se som fagperson, at det ikke har virket eller givet mening i min praksis at gøre sådan og sådan. Og det er noget jeg tænker der hele tiden er til debat i den pædagogiske praksis, at der er nogen andre som skal bestemme hvad der giver mening for de her børn. Og at det tager tid væk fra det som egentlig er kerneopgaven, netop at være sammen med børnene. Og det tænker jeg er en vigtig pointe at få med, at det er vigtigt for os at det er pædagogikken der er vigtig for hvordan vi skal udføre vores arbejdsopgaver. Så kan det godt være det er pædagogikken der siger vi skal være gode til at vaske hænder, men det skal ikke være en professor som sidder et eller andet sted og siger hvad der er vigtigt. Og det har været svært under corona. Også efter og før.” (Interview 1:21-22).

Hvortil Morten fortsætter:

”Jo men det vil jeg give Trine ret i. At frustrationerne kan få frit løb hvis man oplever noget hvor man tænker at det ikke giver mening i den kontekst man befinder sig i. Og jeg kan godt forstå man er nødt til at udstikke nogle generelle retningslinjer, når vi står over for noget vi aldrig har stået over for før i moderne tid. Men at man kommer med nogle ting og sager, hvor man ser ned i at det ingen mening giver i den situation man er i. Jeg kan godt se det kunne give mening andre steder, men lige her og sådan som vores institution er udformet, og hvordan det nu kan fungere, så giver det ingen mening.” (Interview 1:22).

De to ovenstående citater vidner om, at det ikke blot er når de sundhedsmæssige retningslinjer vægter mere end pædagogikken, at pædagogerne bliver frustreret. Men når de uundgåelige sundhedsmæssige retningslinjer som overuller pædagogikken, samtidigt ingen mening giver for pædagogerne, bliver det ifølge Trine og Mortens udsagn frustrerende for pædagogerne. Disse frustrationer kan også anskues med de hverdagslivsteoretiske perspektiver. Trine beskriver hvordan hun, også før og efter COVID-19 epidemien, har oplevet konkurrerende perspektiver på, hvordan den pædagogiske praksis skal udføres, og at det for hende bliver frustrerende når sociale aktører og samfundsmæssige institutioner som fx politiske perspektiver, som typisk ikke er tæt på

den hverdagsmæssige pædagogiske praksis, determinerer hvordan denne praksis skal udføres. Igen kan Bourdieus felt og doxa begreb anvendes på både Trines og Mortens udsagn. For Trine er de etablerede medlemmer af det felt som kan kaldes den pædagogiske praksis primært hvis ikke kun de aktører, som til dagligt er og arbejder i praksis, altså pædagogerne. Trine giver udtryk for, at det for hende bliver frustrerende og meningsløst, når aktører som til dagligt ikke befinder sig i og oplever den pædagogiske praksis, skal bestemme hvordan den praksis skal udføres. Morten kan genkende denne meningsløshed, og påpeger hvordan de determinerende faktorer kan være svære at forholde sig til, hvis ikke de giver mening i præcis den kontekst man som pædagog befinder sig i.

Hvis vi kigger nærmere på Trine og Mortens udsagn om forandringerne i deres praksis, med Bech-Jørgensens begreb om social responsivitet, og hvordan mangel på denne responsivitet i ovenstående citater kan siges at have udløst den frustration, som både Trine og Morten beskriver. Med Bech-Jørgensens pointer om hvordan mennesket er et responsivt væsen der lever op i andres nærvær, og at mennesket i ensomhed er liv- og målløst (Bech-Jørgensen 1994:97), kan det udledes at der ikke er den form for svar og gensvar mellem pædagogerne og de aktører som determinerer deres praksis under COVID-19 epidemien, som er nødvendig for responsiviteten. På den måde eksisterer der, ud fra Morten og Trines udsagn, ikke en samordning af hverdagslivets selvfølgeligheder mellem pædagogerne og sundhedsstyrelsen.

8. Diskussion

Jeg vil i det følgende afsnit diskutere styrker og svagheder ved specialet.

Jeg har interviewet pædagoger med forskellige faglige og private baggrunde. I rekrutteringsopslaget har jeg bevidst ikke haft andre krav til pædagogerne, end at de har arbejdet fuldtid under perioden, hvor COVID-19 epidemien og de sundhedsmæssige retningslinjer denne medførte var aktuelle i den arbejdsmæssige hverdag for pædagogerne. En styrke ved denne relativt åbne rekruttering, er at en sammensætning af fokusgrupperne har været nemmere, end hvis jeg fx også stillede krav til, at der skulle være forskel på informanterne på faktorer som fx køn, alder og faglig erfaring. Hvis jeg dog havde stillet mere præcise krav til informanterne som skulle indgå, kunne jeg have haft flere parametre at sammenligne pædagogernes udsagn ud fra. Dette ville muligvis have kunne givet mig et bredere overblik over, hvorvidt nogle af de forskelle og ligheder,

uenigheder og genkendelser samt positive og negative oplevelser, som pædagogerne erfarede under deres arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien, kunne skyldes faktorer såsom køn, alder og faglig erfaring. Dette ville selvfølgelig kræve, at jeg også inddrog spørgsmål som kunne indfange viden om dette i interviewguiden. Jeg vil dog stadig, til trods for at der kunne have været rekrutteret bredere, understrege at jeg vurderer det som en styrke for specialet, at alle informanter er fra samme del i landet samt at der ikke er speciel stor forskel på deres tidsmæssige erfaringer som pædagoger. Dette vurderer jeg som en styrke, da jeg på den måde har haft mulighed for at sammenligne pædagogernes udsagn i en kontekst, hvor der til trods for forskellene pædagogerne imellem, stadig er baggrundsmæssige faktorer hvor pædagogerne ligger tæt på hinanden. Eksempelvis kan det have været afgørende under fokusgruppe interviewet, hvor dynamikken kan have været påvirket af at pædagogerne fx alle er fra midt- eller Østjylland og alle har mere end 5 års erfaring som pædagog.

Yderligere vil jeg diskutere, hvordan der i specialet ikke kan siges at være opnået et empirisk mætningspunkt, som den adaptive tilgang ellers er fortaler for. Flere fokusgruppeinterviews med flere forskellige pædagogtyper med større diversitet i de baggrundsfaktorer som er nævnt ovenfor, kunne have givet en mere nuanceret empirisamling. Dog vil jeg pointere, hvordan det under specialets rekrutteringsproces, var mere udfordrende at finde informanter end jeg nogensinde har erfaret før, i forbindelse med rekruttering til andre projekter. Dette kan skyldes, at pædagogerne, som de også beskriver i min empiri, har været usædvanligt presset i deres arbejde under COVID-19 epidemien, så de derfor ikke har haft overskud og tid til at indgå i undersøgelser som dette speciale.

I forhold til specialets kombination af fokusgruppeinterviews med de hverdagslivsteoretiske perspektiver, vurderer jeg denne kombination som en styrke. Fænomener såsom symbolske ordener af selvfølgeligheder, rationalitetsmyter, institutionelle logikker, felt og doxa, kan være udfordrende at indfange ved andre former for interviews end fokusgruppeinterviewet. At jeg gennem fokusgruppeinterviewene har fået mulighed for at vidne at pædagogerne delte deres arbejdsmæssige hverdags erfaringer med hinanden og diskuterede disse, har muliggjort at jeg har indfanget empiriske udsagn som ikke ville have været mulige at indfange, under andre former for interviews.

Afsluttende vil jeg kort diskutere, hvad det har betydet for specialet, at jeg har udført både interviews og transskriberinger alene. Ulemperne ved dette er at jeg ikke har haft andre

sociologiske øjne og øre med i hverken interviewsituationen eller i transskriberingsprocessen. Disse ekstra øre og øjne kunne muligvis have opfanget og indfanget endnu flere empiriske udsagn, som kunne have bidraget til besvarelsen af specialets problemstilling. Jeg har med andre ord ikke haft andre gruppemedlemmer end mig selv. Hvis jeg havde haft flere gruppemedlemmer, kunne jeg have diskuteret hvordan de empiriske udsagn kunne forstås og tolkes med disse medlemmer. Fordelen ved at jeg har været alene om begge processer, er at jeg har været i stand til at mærke stemningen under interviewene og selv været med til at påvirke denne. Derudover er det en fordel at jeg selv har transskriberet interviewene, da jeg netop selv var til stede i interviewsituationen, og derfor nemmere har kunne tage hensyn til måderne hvorpå oplevelserne er blevet fortalt på og eventuelle misforståelser under interviewene. Dette har bidraget til, at jeg allerede inden transskriberingen begyndte, havde en forståelse og fornemmelse af, hvad jeg skulle kigge og lytte efter i processen.

9. Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge pædagogers oplevelser af forandringer i deres arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien.

Jeg vil i dette afsnit konkludere på min problemformulering:

Hvordan oplever og håndterer pædagoger de forandringer, den usikkerhed og de fremmedheder, som COVID-19 har medført i deres arbejdsmæssige hverdag?

I forhold til hvordan pædagogerne har oplevet forandringerne, kan det siges at der både har været ligheder og forskelle at finde i oplevelserne, på tværs af pædagoger og institutioner. Dette er fx vist gennem analysen, hvor et af de væsentligste fund kan siges at være tydeliggjort i afsnittet omhandlende forandringer i pausestrukturen. Ud fra dette afsnit kan jeg konkludere, at de forandringer som COVID-19 epidemien medførte i pædagogernes arbejdsmæssige hverdag, blev oplevet og håndteret som muligheder for at afvikle disse pauser på nye måder, som gavnet pædagogikken på en måde som pausestrukturen før COVID-19 ikke gjorde. Dog var der andre pædagoger, som oplevede selv samme forandring som værende begrænsende for deres mulighed for at opretholde sociale relationer, mellem dem og deres kollegaer. Ud fra de hverdagsteoretiske perspektiver, som jeg anvender til at forstå og analysere pædagogernes oplevelser, kan jeg

konkludere at pædagogerne oplevede at forandringerne har medført ændringer i måderne hvorpå deres bevidstheder har været rettet imod, hvordan pauserne på arbejdspladsen naturligt afvikles. Det som før følte som naturlige og selvfølgelige måder at afvikle pauser på, var ikke længere end mulighed, hvilket medførte at pædagogernes naturlige indstillinger til dette forandredes i takt med vilkårene for mulighederne for afvikling af pauserne. Endvidere oplevede pædagogerne brud på de symbolske ordener, som de kendte fra før COVID-19 epidemien ramte Danmark. I pædagogernes fortællinger om disse brud, var der både elementer ved brudene som kunne genkendes på tværs af pædagogerne, og elementer som gjorde at pædagogernes fortællinger om disse oplevelser havde forskellige fokuspunkter. Hvor nogle fortællinger primært handlede om positive konsekvenser ved forandringerne, omhandlede andre fortællinger de negative og mere begrænsende konsekvenser.

Andet afsnit i analysen, viser hvordan pædagogernes oplevelser af forandringerne under COVID-19 epidemien, også kan afhænge af hvilken type af institution man er pædagog i. Pædagogerne der arbejder i børnehaver, primært fortalte mig om hvordan opdelingen af børnene i mindre grupper, med en enkelt pædagog tilknyttet hver gruppe, blev oplevet som noget positivt. Modsat oplevede vuggestuepædagogerne udfordringer i forbindelse med opdelingen, da det gjorde flere af de hverdagsmæssige arbejdsopgaver sværere at udføre. Dog kunne børnehavepædagogen Simon stadig genkende nogle af de udfordringer, som vuggestuepædagogen Hanne omtalte i dette afsnit. Analysen viser på den måde endnu engang i dette afsnit, både forskelle og ligheder på oplevelserne af COVID-19 epidemiens påvirkning på den arbejdsmæssige hverdag, pædagogerne imellem. Ud fra dette afsnit kan jeg yderligere konkludere, at faktorer såsom børnenes alder og behov samt forskellen på de pædagogiske arbejdsopgaver i børnehaver og vuggestuer, har betydning for potentialet af social responsivitet mellem pædagogerne og børnene, samt mellem pædagogerne og deres kollegaer under omstændigheder påtvunget af de sundhedsmæssige retningslinjer under COVID-19 epidemien.

Tredje afsnit i analysen, viser hvordan der både før, under og efter COVID-19 epidemien, eksisterer konkurrerende perspektiver, med hver deres interesser i den pædagogiske praksis. Afsnittet viser yderligere, at pædagogerne har oplevet det at skulle navigere og prioriterer, mellem den gode pædagogiske praksis og de sundhedsmæssige retningslinjer, som værende udfordrende. Kollisionerne mellem den gode pædagogik og de sundhedsmæssige retningslinjer,

tvang pædagogerne ud i at ændre på deres arbejdsmæssige rutiner og hvordan de udførte den gode pædagogiske praksis heri. I disse nye måder at udføre den pædagogiske praksis på, viste sig både at være elementer og rutiner, som pædagogerne efterfølgende har valgt at beholde som en del af den arbejdsmæssige hverdag efter COVID-19 epidemien, og elementer, som de ikke oplevede gav mening at have som en del af deres arbejdsmæssige rutiner, selv under COVID-19 epidemien. Doxaen i det felt som kan kaldes for den pædagogiske praksis, har på den måde også været kompliceret under COVID-19 epidemien på en måde som pædagogerne ikke før har oplevet, hvilket har medført oplevelser af frustration og afmagt for pædagogerne, i et felt som de ellers har været vant til at være de mest etablerede aktører i.

Min problemformulering lægger op til interviews med pædagoger, som har været i arbejde under COVID-19 epidemien. Eftersom det har været formålet at belyse pædagogernes oplevelser af COVID-19 epidemiens påvirkning på deres arbejdsmæssige hverdag, vurderede jeg at det mest oplagte var at indfange viden herom, gennem fokusgruppeinterviews (jf. afsnit 6.1.1). Jeg konkluderer derfor, at fokusgruppeinterviewene har gjort det muligt at indfange den empiri, som specialets problemformulering er besvaret ud fra. Med andre former for interviews, havde det ikke på samme måde været muligt at få indblik i, hvordan forskelle og ligheder mellem pædagogernes oplevelser på tværs af institutioner, havde set ud. Derfor konkluderer jeg også, at der har været en meningsfuld sammenhæng mellem problemformulering og metodevalg.

Konklusionen på problemformuleringen er således blevet mulig gennem de hverdagslivsteoretiske perspektiver og metodevalget i specialet. Specialets konklusioner kan ikke nødvendigvis generaliseres til andre pædagogers og pædagogtypers oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19, da disse ikke repræsenterer i den empiri jeg har indsamlet og tolket på. Dog kan jeg konkludere, at de hverdagsteoretiske perspektiver ville kunne bruges til at tolke på lignende kontekster, som fx pædagoger i andre områder af Danmark, end de områder som pædagogerne i dette speciale repræsenterer. Dette mener jeg, da jeg allerede mellem pædagogerne som indgår i dette speciale, kan se ligheder og forskelle, genkendelser og uenigheder, positive og negative oplevelser, på tværs af pædagogerne og de institutioner de repræsenterer. På den måde har jeg allerede ved inddragelse af 5 forskellige pædagoger fra forskellige institutioner, forholdt mig til

nogle af de potentielle forskelle og ligheder der ligger herimellem, og som også kunne forestilles at ligge mellem pædagogers oplevelser af den arbejdsmæssige hverdag under COVID-19 epidemien, i et bredere perspektiv.

Litteraturliste

- <https://nyheder.tv2.dk/2020-04-03-virkeligheden-efter-krisen-bliver-en-anden-saadan-aendres-dine-vaner-og-adfaerd>

- <https://www.information.dk/indland/2020/03/coronapandemien-spreder-bare-virus-skaber-ogsaa-frygt-usikkerhed>
- https://bupl.dk/wp-content/uploads/2020/04/pdf-nyhed-medarbejdere-i-sundheds-social-og-aeldresektoren-samt-dagtilbud-der-tilhoerer-saerlige-risikogrupper_sundhedsstyrrelsen-07.pdf?fbclid=IwAR3K0kTfkLW32eBuzwSXQ6B1J0N2Xla8khTrwaGTCnKaLg5Q5z_fkVXvdMI
(sidst besøgt 25/5 2021).
- <https://bupl.dk/wp-content/uploads/2017/11/publikationer-pauser-1362.pdf> (sidst besøgt 25/9 2021)
- <https://phabsalon.dk/videreuddannelse/cases-evu/saadan-lykkes-de-faglige-fyrtaarne/>
(Sidst besøgt 21/9 2021).
- Bloksgaard, Lotte & Andersen, Pernille Tanggaard (2012): "Fokusgruppeinterviews: Når gruppedynamikken er redskabet" i Michael Hviid Jacobsen og Sune Qvotrup Jensen (red.): Kvalitative udfordringer. Hans Reitzels Forlag, side 25-44
- Bo, Inger Glavind (2008): *"At tænke socialpsykologisk"*. Akademisk Forlag.
- Bourdieu, Pierre (2000): *Pascalian meditations*. Cambridge: Polity Press.
- Boye Koch, A. (2012). Idealet om det glade og afstemte barn: Pædagogers blik for trivsel i børnehaven. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 5(1).
<https://doi.org/10.7577/nbf.416>
- Christensen, A-D., & Rasmussen, P. (1995): Anmeldelse af Birthe Bech-Jørgensen: Når hver dag bliver hverdag. *Politica – Tidsskrift for Politisk Videnskab*, årg. 27(1), 108-112.
- Ejrnæs, Morten & Monrad, Merete (2013): Profession, holdning og habitus: Forholdet mellem pædagogers og forældres holdninger til pædagogiske spørgsmål i daginstitutioner. *Dansk Sociologi*, NR. 3/24 årg. 2013.
- Friedland, R. & Alford, R.R. (1991): "Bringing society back in. Symbols, practices, and institutional contradictions", i: Powell, W.W. & DiMaggio, P.J (red.), 1991, *The new*

institutionalism in organizational analysis, Chicago & London: The University of Chicago Press.

- Groves et al. 2009: *Survey Methodology*. 2. udgave. Hoboken: Wiley
- Halkier, Bente (2002): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur
- Halkier, Bente (2015): Kapitel 6: "Fokusgrupper" i: Birnkmann, S. & Tanggaard, L. (red). *Kvalitative metoder*. 2. udgave. København. Hans Reitzels Forlag.
- Halkier, Bente (2018): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur
- Jakobsen, Turf B. (2006): Institutionel etnografi – myter og logikker i moderne organisationer. I: Bjerg, Ole og Villadsen, Kaspar (Red.) *Sociologiske metoder, fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*. 1. Udgave 2006. Forlaget Samfundslitteratur.
- Jacobsen, Michael Hviid (2007): Kapitel 9: "Adaptiv teori – den tredje vej til tiden". I: Antoft, Jacobsen, Jørgensen & Kristiansen (2007) (red.) *Håndværk og Horisonter*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Järvinen, Margaretha (2013): "Pierre Bourdieu" i Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag. S. 365-386
- Jørgensen, Birthe-Bech (1994): "*Når hver dag bliver til hverdag*." København: Akademisk forlag
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2015): *Interview – Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag. København 2015
- Layder, Darek (2011): "Towards Adaptive Theory", i *Sociological Practice*. Sage Research Methods.
- Layder, D. (2013): *Doing excellent small-scale research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Rendtorff, Jacob Dahl (2013): "Fænomenologien og dens betydning" i Fuglsang, Olsen & Rasborg (2013): "*Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*". Samfundslitteratur.

- Schutz, Alfred (2005): *"Hverdagslivets Sociologi"*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Seitz, Sally (2016). "Pixilated Partnerships, Overcoming obstacles in qualitative interviews via Skype: A research note". *Qualitative Research*, 16(2).
- Sundhedsstyrelsen (2020): *"Det pædagogiske arbejde i dagtilbud under coronaepidemien"*. Kan findes via dette link: <https://emu.dk/dagtilbud/corona-inspiration-til-dagtilbud/faghaefter-fra-sundhedsstyrelsen/det-paedagogiske?b=t436-t3877-t4008> sidst besøgt 29/9 2021
- Thingstrup, Signe Hvid (2018): "Pædagogisk faglighed: Udforskning af demokratiske perspektiver på forandringsarbejde i daginstitutioner". I *"Forskning og Forandring"*. Vol 1. No. 1. 2018, 9-29.